

Analýza konkurenceschopnosti České republiky

Konkurenceschopnost české ekonomiky

Část 1 – Úvod.....	4
Národní konkurenceschopnost	4
Institucionalizace studia konkurenceschopnosti	4
Cíl a metoda analýzy.....	5
Konkurenceschopnost z dynamického pohledu	6
Část 2 – Analýza pilířů konkurenceschopnosti.....	7
1) Instituce (institucionální prostředí a kvalita veřejné správy).....	7
Srovnání v rámci „sedmadvacítky“	7
Aktuální vývoj v ČR	8
Faktory pro SWOT analýzu	9
2) Infrastruktura	9
Význam infrastruktury pro konkurenceschopnost.....	9
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	9
Faktory pro SWOT analýzu	11
3) Makroekonomická stabilita.....	11
část 1: Fiskální politika.....	11
Význam fiskální politiky pro konkurenceschopnost ekonomiky	11
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	12
Fiskální politika ČR.....	12
Faktory pro SWOT analýzu	13
část 2: Monetární politika	13
Význam monetární politiky pro konkurenceschopnost ekonomiky	13
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	13
Monetární politika ČR.....	13
Faktory pro SWOT analýzu	14
4) Zdraví.....	15
Význam zdraví pro konkurenceschopnost	15
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	15
Aktuální vývoj v ČR	16
Faktory pro SWOT analýzu	16
5) Kvalifikace.....	17
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	17
Faktory pro SWOT analýzu:	20
6) Efektivita trhu práce.....	20
Význam efektivy trhu práce pro konkurenceschopnost ekonomiky	20
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	20
Situace v ČR	21
Faktory pro SWOT analýzu	21
7) Efektivita finančních trhů	22
Význam efektivních finančních trhů pro konkurenceschopnost.....	22
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	22
Faktory pro SWOT analýzu	23

8) Technologické prostředí.....	24
Význam technologického prostředí.....	24
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	24
Aktuální vývoj v ČR	25
Faktory pro SWOT analýzu	25
9) Inovace	26
Význam inovací pro konkurenceschopnost.....	26
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	26
Situace České republiky.....	27
Faktory pro SWOT analýzu	28
10) Regulace podnikatelského prostředí.....	29
Význam regulace pro konkurenceschopnost	29
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	29
Hodnocení domácími podnikateli	30
Faktory pro SWOT analýzu	30
11) Investiční prostředí	31
Význam efektivního investičního prostředí pro konkurenceschopnost	31
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	31
Aktuální vývoj v ČR	32
Faktory pro SWOT analýzu	32
Část 3 – Shrnutí	33
Literatura a zdroje:	36

Část 1 – Úvod

NÁRODNÍ KONKURENCESCHOPNOST

K tomu, aby Česká republika **uspěla v globální soutěži**, nestačí, aby využívala svou **výhodnou geografickou polohu a potenciál jednotného evropského trhu**. Musíme se snažit vytěžít maximum ze svých předností, ale zároveň si uvědomovat své slabé stránky a **nedostatky proměnit v příležitosti**.

Naše exportně zaměřené hospodářství prokázalo svou životaschopnost v celé řadě oborů. **Kombinace kvalifikované pracovní síly a investičních příležitostí přilákala do země tolik potřebný zahraniční kapitál a moderní technologie** umožňující růst **produktivity práce**.

To však nesmí zakrývat fakt, že se kritéria pro úspěch **na globálním trhu neustále zvyšují**. Produkty pocházející ze zemí, které ještě před dvaceti lety nesly nálepku „rozvojové“, nyní konkurují výrobkům českých podnikatelů nejen na zahraničních, ale i na našem domácím trhu. Je proto klíčové uvědomovat si změny **konkurenčního prostředí** a přizpůsobit se jim **modernizováním a reformováním vlastní politiky** odpovídajícím způsobem.

ČR a EU v globalizovaném světě

Už více než pět let jsme **součástí jednotného trhu EU**, který na jedné straně poskytuje našim výrobcům lepší možnosti uplatnit se, ale na straně druhé na ně klade v soutěži s etablovanými, kapitálově silnějšími a právního prostředí lépe znalými konkurenty mnohem větší nároky na kvalitu, přizpůsobivost a produktivitu. Česká republika ale potřebuje **stanovit cíle své hospodářské politiky** nejen kvůli posílení své konkurenceschopnosti v rámci vnitřního trhu EU, ale především s ohledem na změny probíhající v globální ekonomice.

I přes úspěchy transformačního procesu máme ve schopnosti přizpůsobit se těmto změnám stále velké rezervy a tedy potenciál ke zlepšení.

Ve studiích **Světového ekonomického fóra¹** a **IMD Business School²**, které srovnávají konkurenceschopnost jednotlivých zemí, se ČR v období 2009/2010 umístila na 31. místě (ze 133), resp. na 28. místě (z 57). Zatímco v některých oborech (**základní vzdělání, zdravotní péče, věda a výzkum**) se nám daří prosazovat se i proti těm nejlepším, v jiných oblastech (souvisejících především s **kvalitou veřejné správy**) patříme v rámci srovnatelných zemí EU mezi ty nejméně úspěšné.

INSTITUCIONALIZACE STUDIA KONKURENCESCHOPNOSTI

Téma konkurenceschopnosti národních hospodářství se do popředí dostává zejména v posledních dvou desetiletích, což souvisí s **proměnami světové ekonomiky**. Byl to především **hospodářský vzestup asijských zemí**, který přiměl Evropu i Spojené státy zamyslet se nad tím, jakým způsobem této konkurenci čelit a jak znovu nabýt **pozici toho, kdo udává směr**.

Přestože se sledování a vyhodnocování národní konkurenceschopnosti začíná ve vyspělých zemích **institucionalizovat** (vznikají **radý pro konkurenceschopnost**, na základě jejichž činnosti jsou přijímána opatření v oblasti hospodářské politiky), její definice není nijak sjednocena.

Některé definice hodnotí konkurenceschopnost dané země v souvislosti s

¹ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2008-2009. Geneva: WEF. 2008.

² IMD World Competitiveness Yearbook 2009.

vývojem cenově-nákladových faktorů³, jiné kladou důraz na roli **makroekonomických indikátorů**, jimiž jsou např. růst HDP, životní úroveň či zaměstnanost.

IMD Business School je jednou z institucí, které poukazují na to, že **konkurenceschopnost neznamená jen ekonomickou výkonnost**, ale promítají se do ní i "*měkké faktory*". Těmi jsou například životní prostředí, kvalita života, znalosti, moderní technologie, atd.

V rámci přípravy tohoto materiálu jsme se přiklonili k definici OECD, podle které je **konkurenceschopnost vymezena schopností produkovat zboží a služby, které obstojí v testu mezinárodní konkurence, a zároveň schopností udržovat nebo zvyšovat reálný HDP⁴**.

CÍL A METODA ANALÝZY

Cílem naší práce je podívat se pod pokličku české konkurenceschopnosti a identifikovat **oblasti jejího možného zlepšení**. Z hlediska metodologie pak analýza vychází z předpokladu, že největší potenciál pro případné zlepšení naší konkurenceschopnosti je v těch oblastech, kde ČR obsadila v mezinárodním srovnání nejnižší příčky. Na tyto oblasti je poté dán největší důraz v závěrečné části studie, která pomocí metody SWOT identifikuje slabé a silné stránky a z nich plynoucí příležitosti a hrozby pro českou ekonomiku.

Při vytváření **profilu konkurenceschopnosti České republiky** jsme vycházeli z **Analýzy vývoje ekonomiky ČR 2008**, kterou doplnily studie a empirické výzkumy **Světového ekonomického fóra, IMD Business School, OECD, Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky ESF MU, Evropské komise, Eurostatu** a dalších.

Pro naše posuzování stavu české ekonomiky bylo určující to, jak si stojíme v jednotlivých "**faktorech konkurenceschopnosti**" vůči ostatním členským státům v rámci vnitřního trhu EU. Bylo by ovšem zároveň chybné a zkreslující, kdybychom neviděli tyto výsledky v širším kontextu, který zmíněné studie nabízejí. Proto se v dílčích kapitolách nevyhýbáme ani komentářům, které ukotvují výsledky našeho srovnání v celosvětovém měřítku.

*Pro účel této studie jsme se rozhodli pracovat s upravenými **11 pilíři národní konkurenceschopnosti** vymezenými Světovým ekonomickým fórem.⁵*

Těmito pilíři jsou:

- Instituce
- Infrastruktura
- Makroekonomická stabilita
- Zdraví a základní vzdělání
- Odborná kvalifikace
- Efektivita trhu práce
- Efektivita finančních trhů
- Technologické prostředí
- Inovace
- Podnikatelské prostředí
- Investiční prostředí

³ Balassa, cit. Cellini, Soci 2002, s. 5.

⁴ OECD 1992, s. 237.

⁵ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2007-2008*. Geneva: WEF. 2008.

KONKURENCESCHOPNOST Z DYNAMICKÉHO POHLEDU

Pro hospodářství v různých **fázích rozvoje** jsou klíčové jednotlivé pilíře konkurenceschopnosti. Hospodářství v první fázi rozvoje by mělo usilovat především o rozvoj infrastruktury, institucí nebo základního vzdělání. Hospodářství poháněné efektivitou a inovacemi by se za účelem zvyšování celkové produktivity mělo zaměřit na rozvoj technologického prostředí. To ovšem neznamená, že by s přechodem ekonomiky do další fáze rozvoje předchozí pilíře pozbývaly na významu. Naopak, platí, že pro přechod mezi jednotlivými stupni rozvoje je **nezbytným předpokladem** dosáhnout rozvoje pilířů, které jsou zahrnuty v předchozí fázi.

Fáze rozvoje 1: Hospodářství poháněná základními zdroji (factor-driven)

V této fázi země těží ze svého faktorového vybavení – tzn. především z nízkých cen práce a jiných vstupů, například energií. Dalším znakem charakteristickým pro tuto fázi rozvoje je často také podhodnocená měna. Patří sem např. Bangladéš, Indie, Vietnam nebo Nepál a většina zemí afrického kontinentu.

- Instituce
- Infrastruktura
- Makroekonomická stabilita
- Zdraví

Fáze rozvoje 2: Hospodářství poháněná efektivností (efficiency-driven)

V této fázi je efektivnost určována produktivitou, která už není dána pouze nízkou cenou výrobků, jako ve fázi předchozí, ale spíše jejich kvalitou a efektivními výrobními postupy. Klíčovou konkurenční charakteristikou v této fázi je také technologická kapacita – tzn. přístup k vyspělým technologiím a schopnost tyto technologie využívat. Mezi hospodářství poháněná efektivitou patří např. Albánie, Jamajka, Srbsko nebo Tunis.

- Odborná kvalifikace
- Efektivita trhu práce
- Efektivita finančních trhů
- Technologické prostředí

Fáze rozvoje 3: Hospodářství poháněná inovacemi (innovation driven)

V této fázi rozvoje se schopnost vyrábět inovativní výrobky a služby za použití nejpokročilejších metod stává klíčovým zdrojem konkurenční výhody. Skupinu nejvíce rozvinutých zemí reprezentují např. země EU-15, Austrálie, Kanada, Japonsko, USA a také ČR.

- Inovace
- Podnikatelské prostředí
- Investiční prostředí

Česká republika je technologicky rozvinutou zemí a řadí se tak mezi inovativní ekonomiky. Inovace, podnikatelské a investiční prostředí jsou tedy klíčovými oblastmi, ve kterých by měla rozvíjet své konkurenční výhody oproti zahraničním aktérům.

Část 2 – Analýza pilířů konkurenceschopnosti

1) INSTITUCE (INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ A KVALITA VEŘEJNÉ SPRÁVY)

Institucionální prostředí má zásadní vliv na fungování ekonomiky, neboť definuje prostředí, v němž dochází k hospodářské aktivitě. **Instituce jsou zde chápány v širším pojetí v podobě pravidel, která působí jako dlouhodobé faktory ekonomické výkonnosti.** Konkrétně se jedná o právní systém, politický systém, demografické změny, vnímání korupce a ekonomické svobody.

Za jeden z klíčových faktorů růstové výkonnosti ekonomiky je přitom považována **kvalita veřejné správy** definovaná jako tradice a státní orgány, jejichž prostřednictvím je země spravována. V pojetí Světové banky⁶ je kvalita správy vymezena jako vzájemně propojený komplex tří klíčových hledisek:

- procesu výběru, kontroly a obměny vlády a veřejné správy (včetně vynutitelnosti zodpovědnosti orgánů veřejné moci),
- schopnosti vlády a veřejné správy efektivně formulovat a realizovat vhodné politiky (poskytování veřejných služeb, kvalita byrokracie, kompetentnost úředníků, nezávislost úřadů na politických tlacích) a
- respektu občanů a státu k institucím, které určují jejich vzájemné ekonomické a sociální vztahy.

Kvalita vlády, veřejné správy je a institucionální prostředí obecně však zcela zásadně ovlivněna působením negativních vlivů, z nichž nejvýznamnější je zřejmě míra korupce. **Rozsah korupce odráží**

⁶ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*, Praha: Linde 2009. s. 87.

neschopnost státu realizovat základní funkce, čímž oslabuje účinnost hospodářských politik. Je tedy symptomem slabosti ekonomických struktur a institucí. Korupčnost je dána nedostatečně jasným oddělením státu a trhu, veřejné a soukromé sféry, nadměrnou a nesystémovou regulací. Důsledkem je **snížení důvěryhodnosti země pro zahraniční investory, nízká efektivnost využití zdrojů** a potažmo ekonomická výkonnost. Dále pak odráží a současně prohlubuje morální úpadek společnosti z důvodu narušení veřejného pořádku a fungování právního systému.

Světové ekonomické fórum v přehledu konkurenceschopnosti národních ekonomik⁷ hodnotí státy v následujících kategoriích, které celkově popisují kvalitu institucionálního prostředí:

- oblast vlastnických práv včetně hodnocení přísnosti ochrany duševního vlastnictví,
- oblast etiky a korupce, možnost zneužití veřejných fondů, struktura veřejných výdajů,
- nezávislost soudů, nadržování při vládních rozhodnutích,
- efektivnost vlády a tvorby legislativního řádu, transparentnost hospodářské politiky vlády, marnotratnost vládních výdajů,
- bezpečnostní situace v zemi.

SROVNÁNÍ V RÁMCI „SEDMADVACÍTKY“

Podle analýz Světového ekonomického fóra (World Economic Forum – WEF) za rok 2008 byla **Česká republika na 20. místě v EU-27 z hlediska kvality veřejných institucí.** Přitom relativně lépe je hodnocena pouze v oblasti výkonnosti firemních představenstev (9.

⁷ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: WEF. 2008.

místo) a celkové bezpečnosti. Nejslabší je pak v možnosti zneužití veřejných fondů a zejména regulační zátěže, stejně jako v hodnocení důvěry veřejnosti v politiky (kde zaujímá předposlední místo). **Nízká je průhlednost hospodářské politiky vlády a dochází ke značnému plýtvání s veřejnými zdroji.** Míru korupčnosti měří organizace Transparency International. Podle jejího indexu vnímání korupce⁸ je Česká republika mezi EU-27 dlouhodobě podprůměrná, na 18. místě a na 6. místě z EU-10 před Slovenskem, Lotyšskem, Litvou a Polskem.

Nejlepší kvalitu institucí v EU-27 vykazují dle GCR Finsko, Dánsko a Švédsko. Tyto středně velké skandinávské země excelovaly téměř ve všech sledovaných ukazatelích a to i přes mírně nadprůměrné hodnocení v administrativní zátěži. Ukazuje se, že **ochrana duševního vlastnictví, důvěra veřejnosti v politiku, účelnost vládních výdajů, efektivita právního rámce, objektivní rozhodování státních úředníků, (ne)existence organizovaného zločinu, spolehlivosti veřejné správy, etického chování firem a ochrana prav menšinových vlastníků**, jsou pro kvalitu podnikatelského prostředí nepostradatelné, i za cenu mírné „přeregulovanosti“.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Z výše uvedených výsledků je možné vyčíst, že **ČR ve fázi transformace neprovedla dostatečné množství reforem, které by zajistily efektivní fungování soudnictví a veřejné správy**, což souvisí se snížením celkové důvěry ve fungování politického systému. Rozsah korupce, která je vyšší než v sousedních zemích regionu, je nejspíše jedním z nejvýraznějších projevů zmíněných nedostatků, protože výskyt korupce tradičně souvisí s málo transparentním a špatně

fungujícím veřejným sektorem. Státní správa doposud neprovedla reflexi své koncepce a nestala se službou veřejnosti.

Jako jednu z příčin tohoto stavu je možné předpokládat **absenci reformy ve veřejné správě**, která by modernizovala její řízení, zajistila nižší fluktuaci a vyšší prestiž a kvalitu zaměstnanců. Zákon o státní službě dosud nenabyl účinnosti a zároveň ještě nebyl zpracován alternativní zákon, který by měl platný zákon o státní službě nahradit. Za účelem zvýšení kvality práce byla ve veřejné správě zavedena **metodika zpracovávání návrhů, které musí obsahovat hodnocení dopadů nové legislativy**. Tato hodnocení jsou současně zveřejňována.

V oblasti soudnictví je hlavním problémem délka řízení. Proto byla přijata reforma, která by měla **zrychlit práci soudů a zajistit zlepšení vymahatelnosti práva** (Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství).

Pro kvalitu veřejné správy a posilování důvěry je důležité dosáhnout vysoké míry otevřenosti vůči občanům (stát nedisponuje, ale slouží) a výhledově rozšíření možností **eGovernmentu**. Pozitivně je proto možné hodnotit, že se zlevnilo a tím také zpřístupnilo zřízení **elektronického podpisu**. Od července 2009 je povoleno používání autorizovaných konverzí dokumentů a pro právnické osoby budou povinně zřízeny **datové schránky pro komunikaci s úřady**. Výsledky v oblasti zvyšování transparency veřejné správy jsou málo viditelné. Chybí zejména **elektronické zadávání veřejných zakázek** na centralizované úrovni.

⁸ Transparency International, *Corruption Perception Index 2008*.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Vyšší míra bezpečnosti a stability než v ostatních státech po transformaci.

Slabé stránky:

- Rozsah korupce a zneužívání veřejných fondů ve srovnání se sousedními zeměmi.
- Nedostatečná vynutitelnost zodpovědnosti orgánů veřejné moci.
- V oblasti soudnictví je hlavním problémem délka řízení a vymahatelnost práva obecně.
- Nízká transparentnost veřejné správy zejména v oblasti zadávání veřejných zakázek.

Příležitosti:

- Realizace projektů e-Government a širší uplatnění informačních technologií ve státní správě včetně zadávání veřejných zakázek na centrální úrovni.
- Reforma ve veřejné správě, která by modernizovala její řízení, zajistila nižší fluktuaci a vyšší prestiž a kvalitu zaměstnanců.

Hrozby:

- Rozsah korupce prohloubí neschopnost státu realizovat účinnou hospodářskou politiku.
- Nedostatečná vymahatelnost práva oslabí ekonomickou aktivitu z důvodu nedůvěry k fungování právního systému.
- Netransparentní rozhodování státní správy s důsledkem snížení důvěryhodnosti země pro zahraniční investory, nízká efektivnost využití zdrojů a potažmo ekonomická výkonnost.

2) INFRASTRUKTURA

VÝZNAM INFRASTRUKTURY PRO KONKURENCESCHOPNOST

Ekonomická úspěšnost vybraného regionu či státu je do značné míry **definována kvalitou infrastruktury, která funguje jako páteř hospodářství a umožňuje rozvoj podnikatelských aktivit.** Kvalita propojení méně vyspělých regionů s ekonomickým centrem významně posiluje možnosti růstu v regionu, stejně jako je v tomto ohledu důležitá i jejich fyzická vzdálenost. Moderní vysoce kvalitní dopravní infrastruktura zajišťuje mobilitu osob i zboží, která představuje nezbytný předpoklad pro ekonomický rozvoj založený na výhodách jednotného vnitřního trhu EU. Vymezení toho, co tvoří infrastrukturu daného území, závisí na kontextu zkoumaného problému, neboť v obecné rovině lze rozlišit infrastrukturu na technickou a sociální. **Mezi technickou infrastrukturu jsou obvykle řazeny dopravní, energetické a telekomunikační sítě.** Širší definice by pak přesahovala do témat jako je vzdělanost,

zdravotnictví, pohostinství či služby poskytované v odvětví cestovního ruchu.

Z hlediska rozdělení pilířů konkurenceschopnosti České republiky je vhodné soustředit se na technickou infrastrukturu, protože ostatní témata již přesahují do dalších pilířů.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Podle Global Competitiveness Report⁹ patří **infrastruktura v České republice mezi evropský podprůměr.** Až na 79. místě mezi všemi hodnocenými státy je řazena ČR podle kvality silnic. Celkově je podle kvality infrastruktury na 48. příčce, mezi zeměmi jako Čína, Chorvatsko nebo Kuvajt,. V rámci EU je řazena na 19. místo, nejbliže Řecka, Irsko a Itálie.

⁹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF 2009.

Hustota silniční infrastruktury je v ČR srovnatelná se západní Evropou, ale **celková délka dálnic na rozlohu a kvalita infrastruktury je výrazně horší.**¹⁰ Negativní hodnocení se týká také rozsahu dopravních komunikací pro nemotorová vozidla a vodní cesty jsou tradičně pro dopravu využívány jen velice omezeně.

Hustota železnic je v České republice spolu s Belgií nejvyšší v Evropě, ve srovnání se západní Evropou jsou slabou stránkou **nedostatečně rozvinuté vysokorychlostní železniční koridory.**

Připojení k internetu se stalo „silnicí 21. století“, pro rozvoj ekonomiky má stejný význam, jaký v předchozích stoletích měla budovaná dopravní infrastruktura). Většinu lidí u nás zatím nedochází, že stejně jako každá vesnička musí být dosažitelná silnicí aspoň 3. třídy, musí také být dosažitelná připojením k internetu (aspoň pomalým). Je součástí veřejné služby státu toto připojení poskytnout. Vysokorychlostní připojení k internetu je analogií dálnice – a v tomto smyslu je možné za ně platit jako za nadstandardní službu, ale zajištění základního připojení zdarma je veřejnou službou a má pro rozvoj konkurenceschopnosti stejný význam jako existence silniční sítě základní kvality.

V posledních deseti letech se díky rozmachu internetu stalo vysokorychlostní připojení významným měřítkem rozvinutosti datové infrastruktury. Podle statistiky OECD¹¹, která sleduje **rozšíření širokopásmového internetu** se Česká republika řadí na **nelichotivé 22. místo se 17,2 % populace, která má doma zřízené připojení** (nejvyšší hodnoty vykazují Dánsko a Nizozemí s 37,2 resp. 35,8 %).

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V kvalitě infrastruktury se ze zemí EU-27 nejlépe umístily Německo, Francie (celosvětově na první a třetí příčce) a s odstupem Rakousko (9. místo). **Přesně cílené a účelné státní výdaje na zkvalitnění silniční a železniční sítě, letecké dopravy a síťových služeb** přinášejí ovoce i s ohledem na dlouhodobou konkurenceschopnost dané země.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V širším „západoevropském“ kontextu se **geografická poloha ČR jeví v rámci nových členských zemí EU jako jednoznačně nejvýhodnější. Kvalita propojení je zřetelně nejvýznamnější ve vztahu k německým regionům.** Význam faktoru sousedství pro ekonomický rozvoj ČR dokumentují údaje o zahraničním obchodu, ukazující v roce 2008¹² 60 % podíl čtyř sousedních zemí na exportu ČR do EU a více než 62 % podíl na importu z EU. Sousední země také zauímají první tři místa v žebříčku nejvýznamnějších dovozců zboží z ČR. **Na exportu ČR do těchto zemí nejvýznamněji podílelo Německo (s téměř 65 % podílem),** následované Slovenskem (15 %), Rakouskem (11 %) a Polskem (9 %).

Regiony s vyššími hodnotami celkového potenciálu dostupnosti mají **přístup k většímu objemu ekonomické aktivity v daném rozsahu „efektivní“ vzdálenosti.** Z makroekonomického pohledu jsou proto tyto regiony považovány za regiony s relativně výhodnou pozicí pro další ekonomický rozvoj.

¹⁰ Czech Republic: *Transport System Infrastructure*.

¹¹ OECD Broadband Portal

¹² CzechTrade: Zahraniční obchod ČR v roce 2008. Praha. 2009.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Geografická poloha ČR předurčuje pro roli tranzitní země. Měla by této příležitosti využít a profitovat z kvalitní dopravní infrastruktury a intenzivního zapojení do přeshraničního obchodu s energiemi.

Slabé stránky:

- Hustota dopravních sítí v České republice je sice vysoká, ale problematická je jejich kvalita, resp. nedostatečné pokrytí dálnicemi a vysokorychlostními železničními koridory.
- Nedostatečné rozšíření datových služeb po celém území státu; omezená dostupnost vysokorychlostních datových služeb. V budoucnosti by mohlo způsobit zaostávání ČR v přístupu k informacím, trhům a ke vzdělání.

Příležitosti:

- Zvýšení kvality dopravní infrastruktury – výstavbou nových tratí pro vysokorychlostní železnice a dobudováním dálniční sítě, což přispěje k navýšení přepravních kapacit.
- Prioritou v oblasti přenosových soustav je zlepšit propojení zejména s Německem a Rakouskem.
- Zajištění pokrytí všech obcí dostupnými datovými službami jako součást veřejné služby; aktivní vytváření podmínek pro větší dostupnost vysokorychlostního internetu.
- Zajištění infomobility v dopravě – zavádění moderních technologií pro řízení a usměrňování dopravy, řešení její bezpečnosti a plynulosti (ITS– inteligentní dopravní systémy)

Hrozby:

- Bez investic do zkvalitnění dopravní infrastruktury ČR nebude schopna využít geografické dostupnosti hlavních exportních trhů.

3) MAKROEKONOMICKÁ STABILITA

ČÁST 1: FISKÁLNÍ POLITIKA

VÝZNAM FISKÁLNÍ POLITIKY PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Zdravé a udržitelné veřejné finance jsou jedním z pilířů udržitelného rozvoje a konkurenceschopné ekonomiky. **Principem fiskální politiky je dosahování rozpočtové střídmosti a důsledné vymezení prioritních výdajových programů.** Zásadním rysem evropské fiskální politiky je realizace veřejných výdajových rámců, které jsou stanovovány s ohledem na makroekonomickou stabilitu, dlouhodobou udržitelnost veřejných rozpočtů a na požadavky fiskálního dohledu Evropské unie.

V zemích střední a východní Evropy je v současnosti otázka veřejných rozpočtů značně ovlivněna vztahy s Evropskou unií, případně výhledem vstupu do Evropské

měnové unie. Přijatelný schodek rozpočtů vládních institucí (definovaný jako čisté půjčky sektoru vládních institucí do výše tří procent HDP) je jedním z maastrichtských kritérií podmiňujících vstup země do eurozóny.

Podíl vládního dluhu na HDP je dalším významným ukazatelem makroekonomické rovnováhy země. Růst vládního dluhu musí být financován půjčkami z ostatních sektorů ekonomiky či zahraničními zdroji. **Úroky a splátky závazků vládního dluhu zvyšují výdaje běžných rozpočtů a představují zatížení budoucích generací minulými vládními deficity.** Výše vládního dluhu (maximálně 60 % HDP) je rovněž jedním z maastrichtských konvergenčních kritérií, jehož splnění je podmínkou vstupu země do eurozóny.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

I přesto, že celková zadluženost ČR (29,8 % HDP v r. 2008) je stále výrazně nižší než např. v Řecku (97,6 %), či Itálii (105,8 %), propad veřejných financí a tempo státního zadlužování v průběhu nedávné konjunktury je alarmující. **Podle Eurostatu je ČR jedinou zemí v EU, ve které se v posledních deseti letech zvýšilo státní zadlužení o 100 %.** Na Maltě se ve sledovaném období zvýšil celkový vládní dluh o 50 % a ve Francii, Kypru, Litvě a Portugalsku o přibližně 10 %. Ostatní členské státy využily léta hospodářského růstu ke **snížování vládního dluhu.**

Na druhou stranu, zadluženost domácností na úrovni 27 % HDP je v ČR stále relativně nízká. Úspory domácností, které v roce 2008 dosáhly výše 2,5 bilionu korun, výrazně převyšovaly jejich celkové zadlužení (1 bilion korun). Pozitivní je i struktura dluhu, hypotéky a úvěry na bydlení se 60 % mírně převažují nad ostatními spotřebitelskými půjčkami.

Podle indexu světové konkurenceschopnosti (Global Competitiveness Index) se ČR v oblasti makroekonomické stability umístila na 43. místě ze 133 hodnocených zemí. Zatímco **inflace patří mezi nejlépe hodnocené indikátory v této kategorii**, už zmíněnou dlouhodobou neschopností sestavit vyrovnaný rozpočet a **rychle se zvyšující celkovou zadlužeností země se řadíme mezi méně úspěšné ekonomiky.**

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Vzhledem k relativně nákladnému sociálnímu systému většiny evropských zemí se nelze divit, že v hodnocení makroekonomické stability žebříčkům vévodí země bohaté na nerostné suroviny – Kuvajt a Brunej, následované Hong-Kongem

a Koreou. V závěsu za nejlepší desítkou si z EU-27 vedou nejlépe Lucembursko, Finsko a Dánsko.

FISKÁLNÍ POLITIKA ČR

Pravidla fiskální politiky ČR vyplývají z potřeby **zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných rozpočtů bez negativního dopadu na hospodářský růst.** Návrh státního rozpočtu vychází z částky střednědobého výdajového rámce stanoveného na tentýž rok. Výdajové rámce pro další období by měly předpokládat, že nárůst výdajů veřejných rozpočtů bude pomalejší než růst HDP – tedy jejich relativní pokles.

Na úrovni Evropské unie přistoupila ČR na pravidla fiskální disciplíny, limitující výši hrubého zadlužení a výši deficitů veřejných rozpočtů 60 %, resp. třemi procenty HDP. Ve svém Konvergenčním programu se ČR zavázala dosáhnout méně než 3 % deficitu veřejných rozpočtů a **přiblížit se ke střednědobě vyrovnanému či přebytkovému hospodaření veřejných rozpočtů**, jak je implikováno **Paktem stability a růstu.** I přes uvedené principy fiskální politiky se schodek veřejných financí v ČR od roku 1996 (až na několik výjimek, zejména v letech 2004 a 2005) pravidelně zvyšuje. Vlivem hospodářské krize se od roku 2008 výhledově zhoršila schopnost ČR snížit zadluženost vládního sektoru.

Vzhledem k **demografickému vývoji** a očekávanému imigračnímu přírůstku je ČR jednou z členských zemí EU, která bude **nejvíce zasažena procesem stárnutí populace.** Bez implementace rozsáhlých **re forem v oblasti penzijního a zdravotního systému** bude nutné dosáhnout výrazných přebytků veřejných rozpočtů pro krytí budoucích závazků plynoucích ze stárnutí populace.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky

- Celkové zadlužení v poměru k HDP je nižší než je průměr v EU.

Slabé stránky:

- Nízká efektivita hospodaření na všech úrovních státní správy.

Příležitosti:

- Volba a realizace takových prorůstových opatření, která budou mít dlouhodobě pozitivní dopady na veřejné rozpočty (investice do vzdělání, zdravotní prevence, vědy, vývoje, inovací, datové infrastruktury; zvýšení míry investic).

Hrozby:

- Tempo zvyšování státního dluhu.
- Nevyhnutelnost (s ohledem na udržitelnost fiskální rovnováhy) realizace reformy penzijního a zdravotního systému, resp. začít se připravovat na fiskální důsledky očekávaného demografického vývoje.

ČÁST 2: MONETÁRNÍ POLITIKA

VÝZNAM MONETÁRNÍ POLITIKY PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Stabilní a nízká cenová hladina je jedním z předpokladů pro hospodářský růst země. Jedním z nejdůležitějších aspektů pro úspěšné provádění monetární politiky a dosažení jejích cílů je nezávislost a kredibilita centrální banky. Je prokázána přímá vazba mezi mírou nezávislosti centrální banky a cenovou stabilitou v zemi. Průhledná a předvídatelná politika centrální banky vytváří vhodné prostředí pro ekonomický růst, usnadňuje rozhodování ekonomických subjektů o alokaci zdrojů a tím pozitivně ovlivňuje konkurenceschopnost ekonomiky. Většina vyspělých zemí si za cíl své monetární politiky volí právě dosažení stability cenové hladiny. Jak uvádí ČNB: „Udržení nízkoinflačního prostředí v ekonomice je trvalým přispěvkem centrální banky k vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst.“

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Navzdory relativně nízké inflaci, nízkým úrokovým sazbám a plně konvertibilní měně prokazuje český bankovní sektor nízkou úroveň konkurenčního prostředí, kromě

standardně vysokých poplatků, i 4,6 % rozdílem mezi výší průměrného úroku a průměrného vkladu, který řadí ČR na 54. místo v žebříčku Global Competitiveness Index¹³, na úroveň Panamy na 53. místě a Tuniska na 55. místě. Není bez zajímavosti, že makroekonomická stabilita a vysoce tržní prostředí v bankovním sektoru umožňuje nejkonkurenceschopnějším světovým ekonomikám (Finsko, USA, Norsko, Japonsko, Lucembursko a Německo) úrokový diferencíál 1-2 % mezi poskytovanými úvěry a bankovními vklady.

MONETÁRNÍ POLITIKA ČR

Situace v ČR byla na počátku transformačního procesu charakteristická relativní makroekonomickou stabilitou. Nízká inflace¹⁴ spojená s ekonomickým růstem především v letech 2002 až 2007 je označována jako „**zlatá éra**“ české ekonomiky. Hlavním cílem ČNB v devadesátých letech bylo dosažení stability

¹³World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2009-2010. Geneva: WEF 2009.

¹⁴ Inflační tlaky v České republice jsou z dlouhodobého hlediska tlumeny posilujícím kurzem české koruny vůči euru.

měny zafixováním jejího kurzu. Současné řízení peněžní zásoby a fixního měnového kurzu se však s postupem času ukázalo jako problematické. Spekulativní útok na českou korunu v roce 1997 nezbytně vedl k opuštění fixního kurzu a zavedení **řízeného floatingu**.

ČNB dnes provádí monetární politiku v režimu flexibilního **inflačního cílení**¹⁵. Vývoj

inflace se dle zvolené strategie nemá odchylovat od stanoveného cíle o více než jeden procentní bod nad nebo pod úroveň cíle. Platnost inflačního cíle byla stanovena až do očekávaného připojení k eurozóně, resp. do roku 2010. Uvedený přístup má vést ke zvýšení kredibility provádění měnové politiky, přispět k makroekonomické stabilitě a vytvářet tím vhodnější podmínky pro rychlý a udržitelný hospodářský růst.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Odolnost vůči problému importované inflace díky posilující koruně. Nedojde-li ke skokovému růstu cen komodit a energií, lze předpokládat udržení stabilní cenové hladiny.

Slabé stránky:

- Volatilita kurzu koruny působí v proexportní ekonomice nepříznivě na schopnost vývozců plánovat v delším horizontu.
- Zajišťovací měnové obchody zvyšují firmám transakční náklady a znevýhodňují je v mezinárodní konkurenci.

Příležitosti:

- Možná změna monetární politiky ČNB (tj. režimu inflačního cílení). Uvolnění „podvazujícího“ měnového režimu má výrazný potenciál podpořit ekonomický růst.

Hrozby:

- Očekávané nepřijetí eura do roku 2015 by se mohlo negativně projevit na konkurenceschopnosti českých vývozců (promítnutí transakčních nákladů do cen zboží/služeb, resp. v případě příliš rychlého posilování koruny ztráta komparativní výhody relativně nízkých mzdových nákladů).
- Vstup do eurozóny na druhou stranu omezí manévrovací schopnosti ČNB.
- Velký podíl zahraničního obchodu na HDP zvyšuje obchodní a ekonomickou nerovnováhu a exponovanost vůči zahraničí.

¹⁵ Od ledna 2006 stanovila ČNB úroveň inflačního cíle ve výši 3 % meziročního relativního přírůstku indexu spotřebitelských cen.

4) ZDRAVÍ

VÝZNAM ZDRAVÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Vysoká úroveň zdraví představuje nezbytný předpoklad pro každou společnost a tato hodnota se promítá nejen do soukromého, ale také do ekonomického života všech lidí.

Dobré zdraví je také jedním z nejdůležitějších měřítek životní úrovně, které má vypovídací hodnotu o kvalitě života dané populace. Po fázi demografické revoluce, kterou evropské společnosti prodělaly koncem 19. a začátkem 20. století, je pro ni typická vysoká naděje na dožití, ale také vysoký průměrný věk v důsledku stárnutí populace. **Pro konkurenceschopnost státu je velice důležité, aby i starší lidé byli zdravotně v pořádku a mohli tak vydržet déle ekonomicky aktivní.**

V zakládajících zemích ES-6 se za posledních 40 let soukromé a veřejné výdaje na zdravotnictví v poměru k HDP více než zdvojnásobily (4,9 % - 10,2 %).¹⁶ Růst výdajů byl přitom vyšší než růst HDP. V budoucnu se bude navíc tento trend pravděpodobně posilovat. V ČR výdaje na zdravotní péči tvoří 7,12% HDP (údaj za rok 2008).¹⁷

Výdaje jsou tedy nižší než je průměr OECD (8,9%). ČR je rovněž pod úrovní OECD ve výdajích na zdravotnictví na osobu v ČR to bylo v roce 2007 1626 USD, Průměr v OECD je 2964 USD.¹⁸

V důsledku kvality zdravotnictví roste i kvalita života a jeho délka.¹⁹ Nejdéle žijí občané bohatých ekonomicky prosperujících zemí. Očekávaná délka života v ČR trvale roste (76,81)²⁰, přesto je stále na nižší úrovni než ve vyspělých státech - očekávaná délka dožití je nejvyšší ve Francii (80,87 let),

Švédsku (80,74). Průměrná délka života u mužů je 74,0 a u žen 80,1.²¹

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Mezinárodní hodnocení zdraví populace jednotlivých států obvykle používají kritéria, která odpovídají spíše situaci v rozvojových zemích. Podle Global Competitiveness Report 2009/2010 patří mezi tato kritéria např. úmrtnost kojenců, dopady malárie, výskyt HIV/AIDS, očekávaná délka života či tuberkulózy. Ve všech těchto kritériích patří Česká republika mezi státy s výbornými výsledky. V GCR 2009-2010 se umístila ČR na 33. místě v kvalitě zdraví (z celkového počtu 133 zemí). V počtu úmrtí kojenců ČR patří mezi světovou špičku (3. místo). V očekávané délce života ČR obsadila 37. pozici.²²

Pokud se ovšem zajímáme o **zdravotní stav populace z důvodu výzkumu konkurenceschopnosti**, je vhodnější vybrat takové **ukazatele, které odpovídají problémům evropských zemí se stárnoucí populací a klesajícím počtem obyvatel**. Mezi civilizační choroby související s životním stylem bývá řazena nadváha (či obezita), stejně jako cukrovka, duševní nemoci, částečně také alergie. V ČR jsou hlavní aktuální zdravotní problémy podobné jako v ostatních průmyslových státech. Jsou to chronické nemoci, zejména kardiovaskulární, zhoubné nádory, zmiňovaná cukrovka a dýchací choroby.²³

Podle zdravotního stavu se řadí Češi na 17. místo v celé EU a dlouhodobou léčbu podstupuje 32 % populace, 2. v celkovém pořadí.²⁴ Svoji váhu označilo za příliš

¹⁶ Financial Times, *Health, Issue One*, March 26, 2009.

¹⁷ Zdravotnická ročenka ČR 2008, UZIS.

¹⁸ OECD Health Data 2009. How Does the Czech Republic Compare, s. 2.

¹⁹ Blíže například: Steinmetzová, D.: Bariéry konkurenceschopnosti, 2008, http://ces.vse.cz/wp-content/bariery_konkurenceschopnosti_web.pdf.

²⁰ CIA World Factbook Estimates, 2009.

²¹ Zdravotnická ročenka ČR 2008, UZIS.

²² World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009, s. 14.

²³ Aktualizace Strategie udržitelného rozvoje – podklad pro veřejnou diskusi, 14.4.2009, s. 14.

²⁴ EUROSTAT, Special Eurobarometer 272e, 283 *Health and long-term care*.

vysokou 33 % lidí, (8. od konce v EU), nicméně vůbec nejnižší podíl obyvatelstva v celé EU se domnívá, že by měl stát nabádat k lepší životosprávě.²⁵ Špatná strava a nedostatek cvičení patří mezi hlavní příčiny zbytečných úmrtí v Evropě, přitom léčba obezity zapříčiňuje až 8% nákladů na zdravotní péči.²⁶ Zároveň nikdy nebo téměř nikdy necvičí 40 % populace, 3. nejvyšší podíl v EU (průměrně 24 %). Česká republika je také v rámci EU-27 na 7. místě podle podílu kuřáků v populaci.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Kvalitní zdravotní péče je tradičně doménou nejvyspělejších evropských zemí, proto nepřekvapí, že v indexu GCR obsadily vrchní patra Finsko, (Island), Belgie a Dánsko.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V ČR představují výdaje na zdravotnictví k HDP poměrně menší položku než v zemích západní Evropy, jsou ovšem vyšší než v ostatních zemích v regionu. V roce 2008 tvořily podle statistiků 7,12%, nižší byly jen v Turecku a Polsku. S ČR srovnatelné byly Korea, Slovensko a Irsko. Veřejný sektor je hlavním zdrojem financování v ČR (85,2% za rok 2007). Ze zemí OECD je na druhé příčce za Lucemburskem. V tomto roce činí veřejné výdaje, tzn. výdaje veřejných rozpočtů a výdaje systému veřejného zdravotního pojištění, 220 mld. Kč.²⁷ Nad tento rámec přicházejí do zdravotnictví peníze přímo z kapes pacientů (poplatky, doplatky za léky atd.). **Systém zdravotnictví vykazuje dlouhodobě nízkou transparentci a dlouhé čekací lhůty, neexistuje spolehlivý zdroj dat**

²⁵ EUROSTAT, Special Eurobarometer 246, *Health and Food*.

²⁶ Obesity epidemic: Markos Kyprianou pledges action as data shows more children overweight, 15.3.2005

²⁷ 2/3 tvoří odvody zaměstnanců z mezd, ¼ dodá erár za státní pojištění a okolo 5% posílají živnostníci.

k měření kvality a výkonnosti jednotlivých zdravotnických zařízení.

Systém zdravotnictví se stal v posledních letech silně politizovaným tématem, což vede paradoxně ke snížení pravděpodobnosti výrazných reforem.

OECD přitom ve svých doporučeních v Ekonomickém přehledu pro ČR v roce 2008 doporučila např. větší spoluúčast pacientů na zdravotnictví, a to i z důvodu stárnutí společnosti. Pro zajištění fiskální udržitelnosti je nezbytné, aby se zdravotnictví bylo schopno vypořádat se stárnutím populace.³¹

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Kvalita zdravotní péče v ČR je celkově oproti Evropě nadprůměrná, technické vybavení je na vysoké úrovni a péče je celkově kvalitní.²⁸

Slabé stránky:

- Zdravotní systém není připraven pro budoucí výzvy léčení chronických onemocnění a nesoběstačnosti stárnoucí populace.
- Ekonomická efektivita zdravotnického systému je nedostatečná a projevuje se plýtváním veřejnými zdroji.²⁹

Příležitosti:

- Ve společnosti by mohlo být posíleno povědomí o zdravém způsobu života a podpořeny správné stravovací návyky.
- Nevyužitá kapacita lze poskytnout zahraničním klientům v rámci volného pohybu služeb EU.

Hrozby:

- Stoupá podíl lidí s nadváhou³⁰ (především v mladší generaci).
- Lide nejsou ochotni se finančně podílet na hrazení zdravotních služeb.

²⁸ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2009 – 2010. Geneva: WEF 2009.

²⁹ Viz. doporučení OECD, Czech Economic Review, 2008 o nutnosti reformy ve zdravotnictví.

³⁰ Růst obezity je patrný ve všech členských zemích OECD. V ČR je obezita u dospělých 17%. Průměr OECD je přitom 15%.

³¹ Ekonomický přehled České republiky 2008.

5) KVALIFIKACE

Vysoce **kvalifikovaná pracovní síla, která je schopna pružně reagovat na rychle se měnící prostředí, je předpokladem správného fungování ekonomiky** v dnešním globalizovaném světě. V oblasti vzdělání a kvalifikace jsou klíčovými oblastmi **vzdělanostní struktura** (podíl středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané populace), **kvalita vzdělávacího systému** a **vzdělávání zaměstnanců**.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Vzdělanostní struktura

ČR má oproti ostatním státům EU vysoký podíl populace, která dosáhla alespoň středoškolského vzdělání. V roce 2007 to bylo přibližně 91 % populace ve věku od 25 do 64 let.³² Vysoký podíl populace se středním vzděláním je nicméně spojen s **nízkým podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva**. V roce 2007 to bylo pouhých 14 % oproti 24 % v zemích EU.³³ V posledních deseti letech ale dochází k převratné kvantitativní expanzi v sektoru vysokého školství. Počet zapsaných studentů v sektoru terciárního vzdělávání se zvýšil o více než 90 % . Došlo i k expanzi počtu škol. V akademickém roce 2009/10 má Česká republika 74 vysokých škol – 26 veřejných, 46 soukromých a 2 státní. 28 vysokých škol je univerzitního typu (24 veřejných, 2 státní a 2 soukromé), 46 je neuniverzitního typu (2 veřejné a 44 soukromých).

V akademickém roce 2009/2010 dosáhl podíl studentů zapsaných na vysoké školy ke generaci devatenáctiletých 76%; při zahrnutí vyššího odborného vzdělávání, které je v České republice součástí terciárního vzdělávání, byl tento poměr dokonce 84 %. Přibližně polovinu z nich představují čerství

maturanti středních škol, další přibližně třetinu představují uchazeči 1-2 roky po maturitě.³⁴ Další nárůst podílu generace mladých lidí ve věku 18-21 let nastupujících do terciárního vzdělávání by bez dalšího strukturace systému terciárního vzdělávání byl na úkor kvality systému. Současně však v období příštích pěti let v důsledku demografického vývoje dojde k absolutnímu poklesu počtu mladých lidí v této věkové skupině až o čtvrtinu. Bez zvýšení počtu studentů v rámci celoživotního vzdělávání bude ohrožena životaschopnost části vysokých škol. Vzhledem k projektovanému vývoji počtu absolventů v následujících pěti letech je tedy nutno posílit vzdělanostní mobilitu.

Kvalita vzdělávacího systému

V žebříčku světové konkurenceschopnosti sestaveném Světovým ekonomickým fórem³⁵ dosahuje ČR **vynikajících výsledků v přírodovědných a matematických dovednostech** (10. místo ze 133 hodnocených zemí). Podle mezinárodního výzkumu gramotnosti patnáctileté populace (PISA)³⁶ čeští žáci v oblasti matematiky a přírodovědy excelují především v oblasti **aplikace získaných vědomostí**. Při identifikaci přírodovědných problémů nebo použití vědeckých důkazů je jejich výkon výrazně slabší. Zcela **podprůměrných výsledků dosahují čeští žáci v oblasti čtenářské gramotnosti** – přestože oplývají mnoha znalostmi, chybí jim schopnost pracovat kreativním způsobem s textem, která je předpokladem úspěšnosti v dalším studiu. Nicméně výsledky mezinárodního

³⁴ Ústav pro informace ve vzdělávání. Databáze pro Statistickou ročenku školství 2009.

³⁵ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009.

³⁶ PISA. *Science Competencies for Tomorrow's World*. 2006. (online text)

³² Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky*. Praha: Linde. 2009. s. 253.

³³ Tamtéž s. 254.

projektu TIMSS srovnávajícího znalosti matematiky a přírodních věd u devítiletých a třináctiletých žáků ukazují, že mezi roky 1995 a 2007 se čeští žáci 4. tříd statisticky významně zhoršili v obou předmětech. V matematice jde o největší zhoršení ze všech zemí, které se do projektu zapojily v obou letech, v přírodních vědách o druhé nejhorší zhoršení po Norsku. V matematice zaznamenala nadto Česká republika největší úbytek žáků s výborným výsledkem ze všech srovnávaných zemí. (Souhrnně obsadili čeští žáci 4. tříd v TIMSS 2007 22. místo z 59 v matematice a 17. v přírodních vědách.)³⁷

Tyto nedostatky by měla vyřešit kurikulární reforma zaměřená na rozvoj klíčových kompetencí a vědeckou výchovu. Cílem této reformy je zavést průřezově do všech vyučovaných předmětů takové metody, které naučí žáky **lépe samostatně analyzovat problém, vyvozovat adekvátní závěry, kreativně řešit situace**, apod. Vysokou prioritou je zvyšování kvality vzdělávání a důraz na kvalitu na všech stupních vzdělávacího systému.

Dosavadní převažující orientaci na vstupy (zdroje) musí nahradit orientace na hodnocení výsledků vzdělávacího systému ve smyslu rozvinutých schopností. Výhodiskem změn systému bude analýza a následná optimalizace systému financování školství, aby stát měl v rukou účinné nástroje motivace k modernizaci vzdělávání, tlaku na kvalitu a na inkluzivitu. Systém vzdělávání musí fungovat tak, aby *každému* člověku umožnil co nejvíce se přiblížit svému potenciálu. Jedná se o podporu integrace všech vrstev obyvatelstva do aktuálních trendů moderní společnosti a především vzdělávání starších skupin obyvatelstva v oblastech moderních ICT. To je do budoucnosti podmínkou jak

konkurenceschopnosti ekonomiky, tak zaměstnatelnosti lidí, a tak sociální soudržnosti společnosti.

Transformace vysokých škol tak, aby co nejlépe podporovaly potřeby společnosti a pracovního trhu 21. století bude vyžadovat:

- a) diferenciaci na vysoké školy praktické, vzdělávací a na výzkumné univerzity,
- b) internacionalizaci systému i institucí (větší zapojení do mezinárodní mobility ve vzdělávání, do budovaného Evropského prostoru terciárního vzdělávání, včetně společných magisterských a doktorských programů, a do Evropského prostoru výzkumu),
- c) tlak na kvalitu (prostřednictvím akreditací, re-akreditací i financování),
- d) odpovědnost akademických institucí za výsledky, transparentnost a otevřenost,
- e) diverzifikaci zdrojů a forem financování.

Vzdělávání jako celoživotní proces

Mezi předpoklady pro udržení konkurenceschopnosti v ČR i úspěchu jednotlivce v současné fázi globalizace patří vzdělávání jako celoživotní proces. Tomu se musí přizpůsobit vzdělávací soustava, především střední a vysoké školy, ale i podnikové vzdělávání. V roce 2005 vzdělávalo své zaměstnance 72 % českých podniků, což bylo více než průměr EU (60 %), ale méně než např. ve Velké Británii, kde bylo vzdělávání realizováno v 90 % podniků.³⁸ Angažovanost podniků ve vzdělávání zaměstnanců je do určité míry ovlivněna státem skrze jeho politiku a

³⁷ Ústav pro informace ve vzdělávání. *TIMSS 2007: Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci? Praha 2008*

³⁸ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009. s. 311.

legislativu. Zatímco v EU opatření státní politiky ovlivňují rozhodování 36 % podniků, v ČR tento průměr činí pouze 21 % podniků.³⁹ ČR tak zaostává za využíváním opatření, jako jsou **finanční podpora podnikového vzdělávání, daňové úlevy, zabezpečení kvality školitelů** apod.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ

Současný systém českého základního a středního školství ještě plně neodráží postavení vysoce otevřené české ekonomiky v globální ekonomice a společnosti. Zaměření na otevřenost vůči světu, na výsledek ve smyslu rozvinutých kompetencí, na minimalizaci elitářství (větší inkluzi) a na mobilitu ve vzdělávání musí být urychleno. Z hlediska základního a středního školství stojí před ČR jako priorita zavedení orientace na zjišťování srovnatelných výsledků na základních školách, zavedení státních maturit na středních školách, reforma vysokých škol s učitelskými obory, včetně jejich otevření vlivům ze světa, a důsledné zapojení středních škol do naplňování Strategie celoživotního učení.

Terciární vzdělávání vyžaduje vyšší diferenciaci škol. Nadpoloviční většina absolventů by měla opouštět vysoké školy po ukončení bakalářského stupně s tím, že při něm získají kompetence, se kterými budou snadno zaměstnatelní. Jen 30-40 % studentů by mělo studovat v magisterských programech a do 10 % v programech doktorských. Vysoké školství také vyžaduje větší tlak na kvalitu, na internacionalizaci, na diverzifikaci zdrojů financování a na užší propojení univerzitního vzdělávání s vědou a výzkumem a podniky.

Dramaticky klesá zájem o technicky a přírodovědně zaměřené obory jak na úrovni středního, tak terciárního vzdělávání.

Zároveň by bylo potřeba rozšířit nabídku studijních programů zejména v oblastech kosmického a leteckého průmyslu, na úrovni vysokoškolské dosud neexistuje žádný specifický studijní program zaměřený na kosmonautiku.

Zvyšující se podíl starší věkové skupiny způsobený poklesem porodnosti, delším setrváním mladých lidí ve vzdělávacím systému a prodlužováním lidského věku se projevuje v celé EU, v ČR je však výraznější. Pro moderní a konkurenceschopnou ekonomiku je nezbytné **zapojit starší populaci do dalšího vzdělávání** a motivovat starší generaci k setrvání na pracovním trhu prostřednictvím **rozšíření možností flexibilních pracovních úvazků**.

Vzhledem k tomu, že se terciární vzdělání hradí z veřejných prostředků, je nutné, aby kapacity vysokých škol do určité míry **korespondovaly s možnostmi uplatnění absolventů** na trhu práce. Produkce vysokoškoláků, kteří nemají šanci uplatnit se ve svém oboru je plýtváním veřejnými prostředky. V tomto ohledu by bylo vhodné zvážit **zavedení školného**, které by mimo jiné vedlo k zodpovědnějšímu přístupu při volbě studovaného oboru.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Pro kvalifikace a vyšší vzdělání se potvrzuje podobný trend jako v ostatních oblastech sociální vyspělosti, resp. konkurenceschopnosti – první tři místa celosvětově i v rámci EU-27 patří přesvědčivě Skandinávii v pořadí Finsko, Dánsko a Švédsko. Mezi sledované ukazatele patří **kvalita vzdělávacího systému, počet uchazečů/absolventů středních a vysokých škol, kvalita matematického, manažerského a vědeckého vzdělání, úroveň následného vzdělávání akademického sboru, internetového přístupu na školách** atp.

³⁹ Tamtéž s. 313.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU:

Silné stránky:

- Ve vybraných oborech (matematické a přírodovědní dovednosti) vykazuje Dobré výsledky vzdělávacího systému ČR v oblasti přírodních věd (ale zhoršující se trend) a informačních a technologických dovedností.

Slabé stránky:

- Klesající úroveň kompetencí žáků základních škol vyplývající z mezinárodních šetření.
- Relativně nízká inkluzivita v porovnání se zeměmi EU-15; systém dosud není nastaven a motivován tak, aby *každému* žákovi a studentovi pomáhal, aby dosáhl co nejlépe.
- Pomalu se rozvíjející IT infrastruktura.

Příležitosti:

- Otevření světu, vyšší zapojení do mobility ve vzdělávání.
- Tlak na diferenciaci a strukturování vysokých škol (cestou akreditací, zaměřením na kvalitu a financováním). Užší propojení podniků, vědy, výzkumu a vzdělávání a výuky.
- Expanze programů celoživotního vzdělávání.

Hrozby:

- Demografická křivka ohrozí životaschopnost vysokých škol v dnešní struktuře.
- Nízký zájem o přírodní a technické obory zvýší závislost na dovozu pracovní síly.
- Systém regionálního školství bez významné změny ztratí schopnost udržovat krok s potřebami ekonomiky 21. Století, a tím i potřebami pracovního trhu a vysokých škol.

6) EFEKTIVITA TRHU PRÁCE

VÝZNAM EFEKTIVITY TRHU PRÁCE PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Efektivní fungování trhu práce je jedním ze základních předpokladů pro schopnost ekonomiky dosahovat dlouhodobého hospodářského růstu. Z pohledu **nabídkové strany** trhu práce a konkurenceschopnosti ekonomiky jsou dvěma klíčovými faktory vzdělanostní struktura a mobilita trhu práce. **Pouze vzdělaná a mobilní pracovní síla může pozitivním způsobem ovlivnit hospodářský růst dané země.** Poptávka po práci je pak závislá především na produktivitě práce, pracovních nákladech (včetně zdanění práce), struktuře ekonomiky nebo míře regulace pracovního trhu. **Celková funkčnost či flexibilita pracovního trhu je pak z velké části dána jeho institucionálním rámcem.** Přílišná legislativní ochrana je zdrojem nízké flexibility na trhu práce, kdy zaměstnavatelé z obavy před vzniklými náklady v případě rušení pracovního místa snižují dynamiku tvorby nových pracovních míst. Přílišná ochrana pracovních míst vede k situaci, kdy na sebe firmy nejsou ochotny

brát rizika spojená s novými a neznámými projekty.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V indexu světové konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index,⁴⁰ zaujímá ČR v oblasti efektivity trhů 20. místo (ze 133 hodnocených zemí). Nejpozitivněji hodnoceným ukazatelem je vazba mezi růstem produktivity a mzdy (14. místo), nejhůře hodnocené jsou praktiky najímání a propouštění (104. místo).⁴¹

Ročenka české konkurenceschopnosti⁴² ke zhodnocení efektivity trhu práce v EU-27 použila sedm ukazatelů vybraných podkapitol ze šetření WEF. První skupina ukazatelů se vztahuje k **pružnosti a**

⁴⁰ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009.

⁴¹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009.

⁴² Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009. s. 131.

efektivnosti pracovních trhů a zahrnuje následující ukazatele: úroveň spolupráce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, pružnost mzdové politiky, hodnocení praxe při přijímání a propouštění zaměstnanců a výše nemzdových nákladů. Druhá skupina ukazatelů je zaměřena na **efektivní využití talentů** a vypovídá o vztahu mezi výkonností a odměnou – tj. vazba mezi růstem produktivity a mzdy, dále důvěru managementu v talenty a odliv mozků, neboli odchod vysoce talentovaných a kvalifikovaných jedinců do zahraničí, který je důsledkem narušení vztahů mezi výkonností a odměnou. Takové narušení oslabuje pobídky k růstu produktivity v ekonomice. ČR se na základě srovnání těchto ukazatelů dostala mezi nejuspěšnější nově přistupující členské státy, ale předstihla také podstatnou část členských zemí E-15.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V efektivitě, tj. flexibilitě trhů práce se (vzhledem k tradičnímu důrazu kladenému na práva zaměstnanců) většina zemí EU-27 nemůže srovnávat s těmi nejlepšími (nejkonkurenceschopnějšími), tj. Spojenými státy, Singapurem, Švýcarskem a Hong-Kongem. Do širší světové špičky se vejdou jen Velká Británie, Dánsko, (Island a Norsko).

SITUACE V ČR

Trh práce v ČR prošel v posledních 20 letech zajímavým vývojem. Zatímco před rokem 1990 byl hospodářský růst založen na extenzivním využívání výrobních faktorů a tedy i práce, vývoj po zahájení transformace jasně ukazuje na **intenzivní využívání pracovní síly**.

Na straně nabídky lze pozorovat **pozitivní tendence ve struktuře vzdělanosti**. Přestože vzdělanostní struktura nedosahuje úrovně, která je běžná v EU-27,⁴³ v posledních letech

⁴³ Přestože se populace ČR vyznačuje vysokým podílem populace, která dosáhla alespoň

roste podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí, zejména díky zvýšeným kapacitám terciárního vzdělání. Tato skutečnost signalizuje poměrně dobré vyhlídky pro další zvyšování konkurenceschopnosti české ekonomiky a pro udržení dlouhodobého růstu z hlediska trhu práce. Problém na straně nabídky představuje **relativně nízká mobilita pracovní síly**. Překážku mobility pracovního trhu představuje nepružný trh s bydlením a neochota stěhovat se za prací. Nízká mobilita **snižuje efektivitu pracovního trhu a brzdí hospodářský růst**.

Pro zlepšení konkurenceschopnosti české ekonomiky je klíčové především zvyšování vzdělanosti a kvalifikace pracovní síly a zvyšování její mobility. Kombinace těchto faktorů by mohla vést k dosažení dlouhodobě udržitelného ekonomického růstu a posílit pozici české ekonomiky.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Efektivní právní rámec v oblasti zaměstnávání, tzn. čeští zaměstnavatelé nejsou svázáni velkým množstvím omezení jako v ostatních zemích EU.

Slabé stránky:

- Nízká mobilita pracovní síly zapříčiněná nepružným trhem s bydlením a neochotou stěhovat se za prací.

Příležitosti:

- Zvyšování motivace starší generace k setrvání na pracovním trhu.
- Zvýšení flexibility trhu.

Hrozby:

- Nízký zájem o technické a přírodovědné obory může znamenat závislost na dovozu kvalifikované pracovní síly.
- Rozvoj systému vzdělávání bez dostatečné orientace na technické obory, což přispěje k zaostávání za potřebami ekonomiky.⁴⁴

středoškolského vzdělání, podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva je nízký (v roce 2007 14 % oproti 24 % v EU-27).

⁴⁴ Dle studií ÚIV.2008a.Statistická ročenka školství 2007/2008 – výkonné ukazatele, Praha: ÚIV, Vývojová ročenka školství v ČR 2001/2002 - 2006/2007, Praha, ÚIV.

7) EFEKTIVITA FINANČNÍCH TRHŮ

VÝZNAM EFEKTIVNÍCH FINANČNÍCH TRHŮ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Efektivně alokovaný kapitál podporuje lepší institucionální správu, technologické inovace, růst produktivity a konkurenceschopnosti ekonomiky. **Vyšší úroveň služeb na finančních trzích vede k vyšší míře úspor a jejich lepší alokaci pro investiční projekty.** S rozvojem finančních trhů se stávají dostupnější finanční služby, které umožní diversifikaci rizika. Za hlavní přínos služeb finančních zprostředkovatelů (bank, pojišťoven, kapitálových trhů, nebankovních subjektů apod.) lze považovat **usnadnění obchodování prostřednictvím snižování transakčních nákladů.** Čím jsou tyto náklady nižší, tím efektivněji ekonomika jako celek zachází se svými zdroji a umožňuje tak potenciál pro dlouhodobý hospodářský růst.

Bankovní sektor v rámci finančního systému **zajišťuje transfer prostředků od úspor k investicím.** Bankovní instituce vykonávají finanční zprostředkování s ohledem na míru rizika a zisku, tj. disponibilní zdroje jsou přednostně umísťovány do takových instrumentů, které přinášejí nejvyšší rizikově očištěné zhodnocení. Tím je zaručena efektivnost alokovaného kapitálu. Klíčový aspekt v tomto směru představuje přítomnost konkurence, která pobízí ke snižování nákladů a podporuje efektivnost alokace zdrojů.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V průběhu devadesátých let došlo na českém bankovním trhu k rozsáhlé restrukturalizaci. Důsledkem tohoto procesu je patrná převaha zahraničních vlastníků v českých bankovních subjektech. Vzhledem k větší efektivitě, likviditě i zavádění praktik osvědčených v jejich domovských zemích lze

hodnotit vstup zahraničních bank pozitivně. Zesílená konkurence na domácím trhu se pozitivně projevuje na zlepšení efektivnosti alokace zdrojů. O zlepšení efektivnosti bankovních služeb v ČR vypovídá i **konvergence výpůjčních úrokových sazeb k sazbám Evropské centrální banky.**

Ze zemí střední a východní Evropy má největší zastoupení zahraničních subjektů v bankovním sektoru Estonsko (98 %), Slovenská republika (97 %) a Litva (92 %). Česká republika je s 85 % zahraničního vlastnického podílu regionálním průměrem, ale z širšího mezinárodního srovnání se i tak jedná o mimořádně vysokou hodnotu, která staví centrální banku z pohledu dozoru nad stabilitou finančního systému v zemi do významné role. Výjimku v EU-10 představuje Slovinsko, ve kterém zůstává 76 % tržního podílu bankovního sektoru v rukou domácích rezidentů.

Světové ekonomické fórum českému finančnímu sektoru vytýká **nedostatečné zúročení regulatorního rámce a stabilního makroekonomického prostředí ve schopnost efektivnějšího poskytování úvěrů firmám.** I proto se Česká republika umístila v žebříčku stupně rozvoje finančních trhů, tzv. Financial Development Index, až na 33. místě z 55 analyzovaných zemí ve společnosti zemí jako je Brazílie, Thajsko či Egypt.⁴⁵ **Nedostatečná hloubka finančního zprostředkování negativně ovlivňuje míru investic a budoucí vybavenost ekonomiky kapitálem.** V tomto ohledu je situace zemí střední a východní Evropy obdobně nepříznivá, ČR např. stále vychází z „visegrádského“ srovnání nejlépe. Příznivě je ČR hodnocena v dílčím kritériu *finanční stabilita* – 16. místem převyšuje celkově vyspělejší země jako Dánsko, Nizozemí či

⁴⁵ World Economic Forum. *The Financial Development Report 2009*. Geneva: WEF 2009. s. 12.

celkově finančně nejrozvinutější Velká Británie – a odráží kvalitu bilancí bank v ČR. Přestože v porovnání s minulou dekadou došlo v posledním desetiletí k ozdravení finančního sektoru, ČR stále postrádá renomé finančně vyspělé země a každý náznak krize může tuto stabilitu poměrně snadno vychýlit.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Dánsko, Velká Británie, Irsko a Švédsko jsou jediné země z EU-27, které se dle GCR ve vyspělosti finančních trhů prosadily do světové desítky. Konkurovat finančním, bankovním a obchodním hubům v Singapuru a Hong-Kongu sice nemohou, ale obecně lze říct, že v předmětné oblasti obstály všechny vyspělé ekonomiky. O to více zaráží, že ČR v této oblasti (**přístup k úvěrům, sofistikovanost finančních nástrojů, financování rozvoje prostřednictvím kapitálových trhů, ochrana prav investorů, kapitálová síla bank, regulace akciových trhů atp.**) zcela evidentně ujíždí vlak.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V českém finančním sektoru hrají hlavní roli v poskytování finančních prostředků

především banky. Kapitálové trhy vystupují pouze jako doplněk bankovních institucí při získávání externích zdrojů. Souhrnná hodnota všech akciových společností obchodovaných na českých kapitálových trzích (ve vztahu k HDP) je v porovnání se zahraničím nízká. Český bankovní sektor je na druhou stranu v současnosti ziskový a dobře kapitalizovaný.

Zpřísnění institucionálního prostředí a dohledu ČNB se projevilo na klesajícím trendu klasifikovaných úvěrů. Nejmenšího objemu poskytnutých podnikatelských úvěrů dosáhl bankovní sektor v ČR v roce 2002 (435 mld. Kč) a od té doby se neustále zvyšuje. **U domácností je uvedený trend odlišný;** i přes relativně vysoké úrokové sazby (z průměrných 13,2 % v roce 1997 klesly úrokové sazby u komerčních bank až na 5,6 % v roce 2006) tempo růstu zadlužení domácností už od roku 1996 přesahuje v meziročním srovnání 20 %. **Zatímco před deseti lety byl objem poskytnutých spotřebitelských půjček pouhou desetinou z objemu poskytnutých podnikatelských úvěrů, dnes jsou tyto hodnoty na přibližně stejné úrovni.**

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Koncepční práce ČNB a centralizace hospodářské a finanční politiky.

Slabé stránky:

- Nízká efektivita bankovního sektoru v alokaci prostředků a jejich další poskytování pro vhodné investiční projekty.
- Nedostatečná úroveň konkurenčního prostředí projevující se relativně vysokým úrokovým diferencialem mezi výší úroku průměrného úvěru a průměrného vkladu.

Příležitosti:

- Očekávané lepší fungování kapitálových trhů a dostupnost investic v souvislosti s propojením burz ve Vídni, Praze, Budapešti, Lublani a Varšavě.

Hrozby:

- Horší dostupnost podnikatelských úvěrů zpomalí restrukturalizaci soukromého sektoru. Předlužený stát už potom nebude schopen být tahounem investic a ekonomického růstu.

8) TECHNOLOGICKÉ PROSTŘEDÍ

VÝZNAM TECHNOLOGICKÉHO PROSTŘEDÍ

Technologická připravenost ukazuje **schopnost a aktivitu, se kterou ekonomika přijímá existující moderní technologie**, aby zvýšila produktivitu svého průmyslu, respektive charakterizuje, jakou přidanou hodnotu moderní technologie hospodářství země přináší. V současném globalizovaném světě se pro firmy staly moderní technologie významným prvkem, který ovlivňuje jejich konkurenceschopnost a prosperitu. Právě široce uznávaný rys kosmických technologií spočívá v jejich „přelévání“ do dalších průmyslových odvětví a obzvláště malé a střední podniky dokážou poměrně rychle adaptovat technologie využívané pro dobývání vesmíru pro standardní použití. Významné jsou zejména informační a telekomunikační technologie (ICT), a to kvůli svému přesahu do ostatních hospodářských odvětví a své roli jako účinné infrastruktury pro obchodní operace a technologické postupy. Technologický pokrok v oblasti ICT vedl nejen ke snížení nákladů na komunikaci, ale také rozšířil množství zboží a služeb, které mohou být obchodovány v mezinárodním měřítku, a umožnil fragmentaci produkce mezi zeměmi. Proto jsou přístup k ICT a jejich využívání chápány jako základní složky úrovně technologického prostředí dané ekonomiky.⁴⁶

Technologické prostředí je velice úzce svázané se schopností vytvářet inovační technologie a uvádět je do praktického použití. Spolu se schopností inovací je to právě schopnost jejich adaptace do výrobního procesu, která bude základem úspěchu hospodářské soutěže v 21. století.

⁴⁶ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: WEF. 2008. s. 6.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Z hlediska vnímání rozvoje technologického prostředí je klíčové, zda společnosti podnikající v zemi mají přístup k vyspělým výrobkům a vynálezům a zda jsou schopné je používat. Podle žebříčku *Global Competitiveness Report* z roku 2009 (GCR) se Česká republika umístila na 30. místě a poskočila tak o 3 příčky (pův. na 33 místě).⁴⁷ Mezi výhody ČR v této oblasti GCR řadí počet uživatelů mobilních telefonů (13. místo), přímé zahraniční investice a transfer technologií (14. místo). Za nevýhody považuje relativně nízký počet uživatelů širokopásmového internetového připojení (33.), počet osobních počítačů na obyvatele (36.), schopnost firem přijímat a využívat technologie (35.), regulační předpisy týkající se ICT (32.), počet uživatelů internetu (38.) a dostupnost nejnovějších technologií (48.).⁴⁸

Energetická intenzita⁴⁹ neboli spotřeba energií na vytvořenou produkci je v České republice 5. nejvyšší v EU a činí více než trojnásobek průměru EU-27. Vyšších hodnot dosahují pouze Rumunsko, Bulharsko, Litva a Estonsko. Postupně se ale energetická intenzita ČR snižuje.⁵⁰

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V kvalitě technologického prostředí podle poslední zprávy GCR se na první příčku dostalo Švédsko, následované Nizozemím a Švýcarskem.⁵¹ Z nových členských států EU

⁴⁷ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009. s. 38 a 141.

⁴⁸ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009. s. 142.

⁴⁹ Eurostat – *Energy, Transport and Environment Indicators*, 2009; Eurostat Yearbook 2008.

⁵⁰ Podle Zprávy o stavu životního prostředí OECD 2005. V období 1998 – 2004 klesla energetická intenzita v ČR o 5%.

⁵¹ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF 2008. s. 31-32.

se před ČR nacházejí pouze 2 země, a to Estonsko (16.) a Malta (27.).⁵² ČR tak v posledním roce předběhla v žebříčku Slovinsko, které se propadlo z 30. na 32. místo. EU-27 si v této kategorii vede dobře, moderní technologie jsou zde nejen rozšířené, ale ve vysoké míře i vyvíjené. Mezi hodnocené parametry patří především **dostupnost nejmodernějších technologií, schopnost absorbovat a implementovat technologie na firemní úrovni, právní prostředí v oblasti ICT, investice do technologického prostředí, počet uživatelů mobilních telefonů, počet uživatelů internetu a osobních počítačů** atd.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Vzhledem k úzké vazbě průmyslu (zvláště zpracovatelského) a technologií, resp. technologické náročnosti, je klíčové, nakolik mají společnosti v zemi přístup k vyspělým výrobkům a vynálezům a do jaké míry jsou schopné je využívat. Lze konstatovat, že příspěvek jednotlivých odvětví k obchodní bilanci se relativně zvětšuje v čase s rostoucí technologickou intenzitou odvětví. Např. v roce 2006 měla v ČR největší příspěvek skupina odvětví se středně vysokou technologickou náročností a v jejím rámci zejména automobilový průmysl. **Tato situace je dána dominantní pozicí automobilového průmyslu** v České republice, ale v dalších průmyslových sektorech je většinou česká pozice výrazně slabší, včetně nižší technologické náročnosti. Nepřímo je možné míru technologické náročnosti spojovat i s podílem výdajů na vývoj a výzkum vůči přidané hodnotě produkce. Vzhledem k mírnému zaostávání vlastního výzkumu a vývoje v České republice je pak ČR nucena získávat pokročilé technologie jiným způsobem, což je spojeno i se zvýšenou finanční zátěží.

⁵² World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF 2008. s. 31-32.

Co se týče veřejné správy, je specifickým prostředkem pro zvyšování efektivity veřejné správy podpora využívání informačních technologií v procesech veřejné správy a budování systému veřejné správy (e-governmentu). Z mezinárodního srovnání pro ČR přitom vyplývá, že služby e-governmentu jsou občany v ČR využívány v menší míře. Právě rozvoj e-governmentu bezprostředně ovlivňuje konkurenceschopnost ČR. Relativně slabá pozice ČR je ovlivněna nízkou dostupností internetu v domácnostech,⁵⁶ ale i úrovní rozvoje IS/ICT v samotné veřejné správě.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Dobrá dostupnost telefonního připojení (jak mobilního, tak pevnou linkou).⁵³
- Dobrá dostupnost širokopásmového připojení k internetu na školách.⁵⁴

Slabé stránky:

- Nízká podpora ICT ve veřejném sektoru, absence vize, nedostatečná efektivita, nevýrazné online služby veřejného sektoru.⁵⁵

Příležitosti:

- Rozšíření připojení domácností k internetu.

Hrozby:

- Zaostávání ve schopnosti zavádět vlastními silami nové technologie do výroby.
- Přílišná koncentrace na některé sektory zpracovatelského průmyslu (automobilový) – tj. nižší diverzifikace hospodářství.
- Vysoká energetická náročnost průmyslové výroby by mohla při vzrůstu cen energií dramaticky oslabit českou konkurenceschopnost.

⁵³ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009. s.142.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Ve vybavení domácností informačními a komunikačními technologiemi (s výjimkou mobilních telefonů) však ČR v EU zaostává. K osobnímu počítači má přístup 39% domácností. Pramen EUROSTAT – Information Society Statistics, 30.10.2008.

9) INOVACE

VÝZNAM INOVACÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Z faktorů ovlivňujících konkurenceschopnost národní ekonomiky patří schopnost inovací k jednomu z nejdůležitějších. **Inovace a nové technologie jsou klíčovými nástroji na cestě k dlouhodobému úspěchu v globální znalostní ekonomice**, ve které jsou tvorba inovací a znalosti základním předpokladem pro udržení konkurenceschopnosti. Mezi neúspěšnější a nejefektivnější země v oblasti využití inovací se dlouhodobě řadí země jako USA, Japonsko, Švýcarsko, Švédsko, Německo, Finsko a Dánsko.⁵⁷

Motorem inovací je věda a výzkum. V dnešním propojeném světě je nutné, aby věda a výzkum svými výsledky obstály v celosvětovém srovnání, případně se zapojily do evropské a světové spolupráce. Vláda musí dobře nastavit priority státní podpory vědy a výzkumu. Věda a výzkum však podporuje vzdělanost společnosti a ekonomickou úspěšnost jen tehdy, pokud má jasně, cíleně a efektivně nastaveny mosty jak k inovacím, aplikačnímu využití nových poznatků, tak k široké společenské absorpci nových poznatků v profesionálním a praktickém chování lidí. Co nejužší spojení vědy a výzkumu s vysokoškolskou výukou a aplikací v podnikové sféře je pro udržení konkurenceschopnosti české ekonomiky stěžejní.

Zvláště pro rozvinuté státy, mezi které patří i Česká republika, není dostatečné pro udržení hospodářského růstu jen posilovat produktivitu prostřednictvím technologického vývoje – společnosti musí vyvíjet nové produkty a získávat konkurenční výhodu před ostatními. **To vyžaduje prostředí vedoucí k inovační aktivitě, podporované jak veřejným, tak soukromým sektorem, se zvláštním důrazem na investice do oblasti vědy a výzkumu** především soukromým sektorem, přítomností vyspělých výzkumných institucí, spolupráci na výzkumu mezi univerzitami a průmyslem a ochranu duševního vlastnictví na vysoké úrovni.⁵⁸

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V posledním žebříčku Global Competiveness Report, vydaném v roce 2009, se Česká republika umístila celkově na 26. místě, mezi zeměmi, jejichž hospodářský vývoj je již tažen inovacemi. V části hodnocení zabývající se pouze inovacemi byla ČR zařazena na 25. místě, když se dostala před země jako např. Portugalsko, Slovinsko, Itálie, Polsko, Ruská federace, Brazílie či Řecko. Podle Global Innovation Index připraveném Economist Intelligence Unit se Česká republika pohybuje podle různých ukazatelů mezi 24. a 34. místem,⁵⁹ tedy srovnatelně s GCR, přičemž pozice ČR se mírně zhoršuje.

⁵⁷ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009. s. 20.

⁵⁸ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2008. s. 20.

⁵⁹ Economist Intelligence Unit: *Global Innovation Index 2009*. s. 12 – 15. (online text)

Dosavadní výhody vidí GCR především v kapacitě pro inovace (21.), kvalitě výzkumných institucí (19.), výdajích společností na VaV (25.), dostupnosti vědců a inženýrů (24.) a spolupráci soukromé sféry s univerzitami (26.). Slabší stránky jsou naopak ve využití patentů (32.) a veřejných zakázkách v oblasti vyspělých technologií (23.).⁶⁰

Podle evropského žebříčku European Innovation Scoreboard (EIS) je ČR řazena do skupiny středních („moderate“) inovátorů mezi EU-27,⁶¹ přičemž **komparativní výhoda pro ČR se nachází především ve firemních investicích a inovačních společnostech, zatímco relativní slabost lze spatřovat v patentech a obchodních značkách, financování a podpoře vědy a výzkumu a v lidských zdrojích.** V posledních pěti letech vidí EIS jako hlavní tahouny inovací programy Společenství, mezinárodní transfer technologií, absolventy v oblasti přírodních a technických věd a sociálních a humanitních věd, zatímco se postupně zhoršuje výkon inovačních společností, což je důsledkem poklesu zapojení malých a středních podniků do procesu inovací.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V indexu GCR se v první desítce umístily tyto členské státy: Švédsko, Německo, Finsko, Dánsko a Nizozemsko. Světové trendy ve vědě a výzkumu určují jednoznačně Spojené státy, Japonsko a Německo, je nicméně pozitivní, že do společnosti nejvýznamnějších hráčů v této kategorii se podařilo vetřít Švýcarsku a středně velkým zemím ze Skandinávie a Beneluxu. V této oblasti se hodnotila **kapacita pro inovace, kvalita vědeckých a výzkumných institucí, firemní výdaje na VaV, spolupráce univerzit a průmyslu ve VaV, podíl moderních**

technologií na veřejných zakázkách, počet vědců, počet patentů na obyvatele atp.

SITUACE ČESKÉ REPUBLIKY

V oblasti financování VaV ČR většinou zaostává za zeměmi EU, když na VaV vydává ročně 1,54 % HDP, zatímco průměr EU činí 1,76 % HDP. Z nových členských států má nicméně vyšší výdaje na VaV než ČR pouze Slovinsko.⁶² Pokud jde o veřejné výdaje, ČR vydává na VaV ročně 0,6 % HDP, což je číslo srovnatelné s průměrem EU (0,61 % HDP).⁶³ Poměrně nízký podíl dosahuje ČR také v oblasti zahraničních investic do VaV.⁶⁴

Vzhledem k tomu, že ČR je zemí, jejíž ekonomika je do značné míry závislá na exportu, představuje významný údaj technologická náročnost exportu – 20,9 % tvoří high-tech výrobky, 42,1% medium-tech, 22,9 low-tech, a zbývajících 13,7% primární produkty a jednoduché výrobky z nich. Mezi léty 1995 – 2005 je pro Českou republiku nejzajímavější nárůst exportu high tech výrobků o 11%, přičemž proti ostatním zemím má Česká republika komparativní výhodu zvláště ve výrobě automobilů a strojírenství⁶⁵ Podíl inovačních podniků v České republice se přitom pohybuje těsně pod průměrem EU.

Zřetelné jsou relativně horší výsledky aplikovaného výzkumu, který je pro využití inovací v ekonomice zásadní. **Především v oblasti patentů, které vytvářejí možnost**

⁶² Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008*. Úřad vlády ČR, 2008. (online text)

⁶³ Podle Lisabonské strategie by celkové výdaje na VaV měly dosahovat 3% HDP, přičemž veřejné výdaje by ideálně měly tvořit třetinu, tedy 1%.

⁶⁴ Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008*. (online text)

⁶⁵ CEPII-CIREM. *Evolution of EU and its Member States' Competitiveness in International Trade*. 2009. s. 29-30. (online text)

⁶⁰ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2008. s. 129.

⁶¹ Stejně jako např. Španělsko, Itálie či Norsko.

praktického uplatnění nových znalostí, Česká republika zaostává. V ČR je vysoký podíl inovačních podniků bez ochrany práv duševního vlastnictví (61,9 % v roce 2007), což je ve velkém nepoměru k některým státům EU. V EU nejvíce chrání své duševní vlastnictví inovační podniky ve Francii (jen 16,2 % podniků neuplatňuje ochranu), Německu (34,8 % podniků bez ochrany) a ve Finsku (50 % podniků bez ochrany). Ochranu patentem v ČR využívá jen 5,1 % inovačních podniků. Jako důvod pro nízký počet práv chráněných subjekty v ČR uvádějí zejména **problémy spojené s komplikovaností postupů a zdlouhavostí pro získání patentu.**⁶⁶

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Kvalita výzkumných institucí, dostupnost vědců a inženýrů, kapacita pro inovace.

Slabé stránky:

- Koncentrace podpory na základní výzkum na úkor aplikovaného výzkumu.
- Nedostatečné propojení VaV se soukromým kapitálem.
- Komplikovanost a finanční náročnost získání a udržení patentu.

Příležitosti:

- Kurikulární reforma zaměřená na rozvoj klíčových kompetencí a vědeckou výchovu.
- Podpora vědeckých a výzkumných institucí i podnikatelských subjektů k větší aktivitě v oblasti inovací.

Hrozby:

- Trend poklesu zapojování malých a středních podniků do procesu inovací.

⁶⁶ Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008.* (online text)

10) REGULACE PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ

VÝZNAM REGULACE PRO KONKURENCESCHOPNOST

Podnikatelské prostředí je formováno celou řadou faktorů. Kromě makroekonomické stability, infrastruktury, institucionální kvality nebo kvalifikované pracovní síly je pro podnikatelské prostředí klíčová také kvalita regulace. Uplatňovaná regulační opatření a regulační zátěž, které dopadají na podniky, determinují náklady firem a jejich schopnost reagovat na tržní podněty. Regulace podnikatelského prostředí tak zásadním způsobem **ovlivňuje konkurenční schopnost domácích podniků a tedy i konkurenční schopnost ekonomiky jako celku.**

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Studie Světové banky⁶⁷ srovnává kvalitu regulace podnikatelského prostředí ve 181 zemích světa, přičemž hodnotí deset oblastí, které jsou z hlediska regulace a administrativní zátěže klíčové zejména pro malé a střední podnikatele. Hodnocenými oblastmi jsou: **zahájení podnikání, udělování (stavebních) povolení, podmínky zaměstnávání, registrace vlastnictví, získávání úvěrů, ochrana investorů, platba daní, zahraniční obchod, vynutitelnost smluv a ukončení podnikání.**

V souhrnném mezinárodním srovnání zařadila Světová banka ČR v roce 2008 na celkově **75. místo**. Oproti roku 2007 si tak ČR pohoršila o celých 10 míst a zaznamenala tak jeden z největších meziročních propadů mezi všemi hodnocenými zeměmi světa. Ke zhoršení mezinárodní pozice došlo navzdory **řadě reforem v jednotlivých oblastech,**⁶⁸

kteří byly Světovou bankou hodnoceny veskrze pozitivně. V užším mezinárodním srovnání v rámci EU se ČR z 18. místa v roce 2006 propadla až na **23. místo** v roce 2008 a posunula se tak za Bulharsko, Maďarsko, Itálii a Slovinsko, které ještě v roce 2006 předstihovala.⁶⁹ Tento vývoj naznačuje, že **prosazování reformních kroků je pomalejší a méně razantní než ve většině zemí EU.**

Dále platí, že ČR v žádné z hodnocených oblastí nevykazuje a dokonce i tam, kde je hodnocení relativně nejlepší, své pořadí postupně ztrácí. Nejlepšího výsledku je dosahováno v oblastech, které jsou **nejvíce vzdáleny od domácího politického, administrativního a soudního vlivu** (podmínky získávání úvěrů – 43. místo, podmínky zahraničního obchodu – 49. místo a podmínky zaměstnávání 59. místo). Nejhorší hodnoceny jsou naopak oblasti, jejichž regulace má **výrazně národní charakter** (platba daní – 118. místo, ukončení podnikání - 113. místo, vynutitelnost smluv – 95. místo).⁷⁰ Všechny nejhorší hodnocené oblasti donedávna spojovala existence nevyhovujících předpisů (tj. nepřiměřeně zatěžujících a formálně složitých) společně s neefektivností či přímo neprofesionalitou příslušného úseku státní moci (soudy, finanční úřady, konkurzní správci atd.). Nepříznivé mezinárodní

Výsledkem této snahy jsou spíše dílčí opatření, která umožňují podnikatelům hájit své oprávněné zájmy a usnadňují styk se soudy a úřady (např. elektronizace státní správy a soudnictví, koncepční novely a rekodifikace klíčových předpisů, snižování regulační zátěže stávajících i nových předpisů, zavedení prvků flexicurty do fungování českého trhu práce, apod.). Zásadním zjednodušením v poslední době prošla sféra registrace živností zavedením tzv. Centrálních registračních míst a Czech Pointů.

⁶⁹ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008.*

Praha: Linde. 2009. s. 94.

⁷⁰ World Bank. *Doing Business 2009. Washington DC: IBRD/WB. 2008. s. 99.*

⁶⁷ World Bank. *Doing Business 2009. Washington DC: IBRD/WB. 2008.*

⁶⁸ V posledních letech je patrná snaha vlády ČR o řešení problémů a změnu převládajících trendů.

hodnocení ČR je v těchto třech oblastech dlouhodobě stabilní. Naději do budoucna jsou změny z roku 2008, kdy byla zahájena reforma justice a státních financí a byl přijat insolvenční zákon.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Studie Světové banky pro rok 2009⁷¹ vypovídá o tom, že v EU-27 se těší nepříznivějším podmínkám pro podnikání firmy a investoři v Dánsku, Velké Británii a Irsku. Světovému žebříčku vévodí Singapur, Nový Zéland a Spojené státy.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Za necelé 2 roky se podařilo snížit administrativní zátěž o 8%, což představuje každoroční úsporu pro podnikatele ve výši 6 mld. Kč.

Slabé stránky:

- Procedurální náročnost – v ČR je téměř vyloučené bez pomoci specialisty správně zaplatit daně nebo založit obchodní společnost.
- Slabý výkon příslušných orgánů státní moci (soudy, finanční úřady, konkurzní správci atd.)

Příležitosti:

- Snaha o větší transparentci podnikatelského prostředí a zjednodušení administrativních povinností – v roce 2008 byly zahájeny reformy justice a státních financí a byl přijat nový insolvenční zákon.

Hrozby:

- Pomalost, nedůraznost a pouze dílčí charakter přijímaných reformních opatření přináší místo očekávaných zlepšení spíše stagnaci (viz nový zákoník práce).

HODNOCENÍ DOMÁCÍMI PODNIKATELI

Průzkumy kvality podnikatelského prostředí podle jednotné metodiky provádí v ČR od roku 2001 Střední podnikatelský stav.⁷² K hodnocení stavu v jednotlivých oblastech hodnotí respondenti (z nichž až 90 % tvoří malé a střední podniky) stav v oblastech práva, správy, daní a financí. Tyto průzkumy (stejně jako průzkumy mezinárodních organizací) setrvale hodnotí podnikatelské prostředí ČR jako **nepříznivé**, bez ohledu na vstup do EU⁷³ nebo změnu vlády.

Za nejproblematičtější oblasti považují podnikatelé oblasti práva (především práce soudů) a daní, k největšímu zlepšení došlo naopak ve financích (získávání úvěrů a přístup podnikatelů ke kapitálu).

⁷¹ World Bank. Doing Business 2009. Washington DC : IBRD/WB. 2008.

⁷² Střední podnikatelský stav. Informační portál: Máme v ČR kvalitní podnikatelské prostředí, Praha, 2008.

⁷³ EU unifikuje a harmonizuje hmotněprávní národní úpravy pro volný pohyb zboží, služeb osob a kapitálu, nicméně téměř nezasahuje do institucionálních a procesních ustanovení.

11) INVESTIČNÍ PROSTŘEDÍ

VÝZNAM EFEKTIVNÍHO INVESTIČNÍHO PROSTŘEDÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Vysoká míra přímých zahraničních investic je hnacím motorem hospodářského rozvoje. Žádný stát se bez investic neobejde, proto je **schopnost přilákat a dlouhodobě si udržet zahraniční kapitál předpokladem úspěšné hospodářské politiky.**

Definujeme-li konkurenceschopnost jako schopnost dlouhodobého ekonomického růstu, můžeme příliv zahraničního kapitálu (jednotlivé složky finančního účtu platební bilance) považovat za jeden z mnoha faktorů, které k růstu ekonomiky přispívají. Investoři přinášejí nejen kapitál, ale i nové technologie, manažerské schopnosti a postupy. Navázáním obchodních kontaktů ovlivňují i domácí podnikatele, kvalitu produkce, kulturu prostředí a celkově přispívají k institucionálním reformám.

Přesouvání některých investic z EU-15 do zemí s nižší mzdovou úrovní představuje jen malou část celkových zahraničních investic (např. v případě Francie cca 3 %). Tzv. **delokalizace proto není problém, který by výrazněji ohrožoval vyspělé státy.** Naopak, zvyšování produktivity přesunutím výroby do zahraničí má pozitivní dopad na konkurenceschopnost evropských firem.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Podle Eurostatu si Estonsko a Česká republika v období před a po rozšíření EU v roce 2004 nejvíce ukrojili z koláče investic v rámci vnitřního trhu (Estonsko 7 % HDP a ČR 5,5 % HDP). Slovensku a Kypru na druhé straně patří prvenství ve schopnosti přilákat mimoevropský kapitál (Slovensko 3,3 % HDP a Kypr 2,4 % HDP). Největší odliv celkových zahraničních investic zaznamenalo ve

sledovaném období (2001-2005) Švédsko (-2 % HDP) a Nizozemsko (-5,3 % HDP).

Integrace EU-10 neskončila rozšířením Unie v roce 2004. Studie OECD⁷⁴ naznačuje, že **regulace investičního prostředí v nových členských státech je výrazně restriktivnější než v EU-15, resp. ostatních vyspělých ekonomikách.** Např. Polsko se v žebříčku⁷⁵ **27 měřených zemí** umístilo na posledním místě, **ČR obsadila 24. pozici** za Lucemburskem a před Tureckem. Vrchní příčky seznamu OECD nejlépe regulovaných ekonomik zabírají Spojené státy, Velká Británie, Kanada, Nizozemí, Island a Dánsko. Z těchto zemí se Spojené státy, Kanada, Nizozemí a Dánsko umístily také v první desítku žebříčku globální konkurenceschopnosti.⁷⁶

V indexu Global Competitiveness Index⁷⁷ obstála ČR velmi dobře v následujících kritériích majících vliv na **atraktivitu investičního prostředí: síla domácí konkurence (10. místo ze 133 zemí), dopad pravidel pro přímé zahraniční investice na podnikatelský sektor (12/133), rozsah dominance na trhu (19/133), účinnost antimonopolní politiky (29/133), omezení kapitálových toků (24/133) a zdraví bank (29/133).** Naopak nejhůře z hodnocených kritérií si ČR vede v ochraně investorů (71/133), kde dokonce došlo oproti minulému roku ke zhoršení z 67. pozice ze 134 zemí, dále v indexu právní jistoty (58/133) a v dostupnosti venture kapitálu (55/133). Ke zlepšení došlo v rozvinutosti

⁷⁴ OECD Economics Department Working Paper No. 695, *Ten years of product market reform in OECD countries – insights from a revised PMR indicator.*

⁷⁵ Indikátory vyhodnocují stupeň antimonopolní regulace.

⁷⁶ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010.* Geneva: WEF. 2009, s. 14.

⁷⁷ Ibid. s. 129.

finančních trhů (z 49/134 na 45/133) a především ve schopnosti financovat rozvoj investic prostřednictvím kapitálových trhů (z 71/134 na 37/133).

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Silný příliv zahraničních investic pomohl vybavit českou ekonomiku tolik potřebným kapitálem pro transformaci hospodářství. Jeho dominantní forma, přímé zahraniční investice, zajistila technologickou a znalostní modernizaci, růst produkčních kapacit, vyšší efektivitu hospodářství, pokles nezaměstnanosti a vyšší spotřebu. Negativním důsledkem rozsáhlých investičních pobídek spolu s vnějšími faktory konkurenceschopnosti ČR je koncentrace českého průmyslu do několika odvětví, především do automobilového průmyslu.⁷⁸

Pozitivním impulsem je reforma bankrotového práva a kladně lze hodnotit i opuštění praxe, podle níž by schvalování nových zákonů *ad hoc* automaticky umožnilo vytvořit odpovídající institucionální rámec. Přehodnocený byl i význam právního rámce regulace činnosti řady klíčových subjektů a sektorů ekonomiky, zejména investičních fondů, bankovníctví a kapitálového trhu, který se na konkurenceschopnosti pozitivně projevil. **Proces harmonizace českého práva s právem EU posouvá tvorbu institucionálního rámce ČR z národní na nadnárodní úroveň**, a tím rovněž pozitivně ovlivňuje i českou konkurenceschopnost, neb ji začleňuje do většího a stabilnějšího systému.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Relativní ekonomická i politická stabilita České republiky. Členství v EU, NATO, OECD, rating Standard & Poor's na úrovni A se stabilním výhledem, Moody's A1 a Fitch IBCA A+ rovněž se stabilním výhledem.

Slabé stránky:

- Negativní dopady koncentrace na automobilový průmysl při krizi celého odvětví.

Příležitosti:

- Schopnost přitáhnout investice do výroby s vyšší přidanou hodnotou. Do ČR si začínají nacházet cestu firmy, které zaměstnávají vysokoškolsky vzdělané zaměstnance (např. IBM, Accenture, Exxon Mobil) a neorientují se na manuální výrobu.

Hrozby:

- Riziko přesunutí investice do jiné země po vypršení „daňových prázdnin“ a jiných investičních pobídek.
- Zneužívání exotických jurisdikcí k daňovým únikům.

⁷⁸ Národní ekonomická rada vlády. Závěrečná zpráva. Praha. 2009.

Část 3 – Shrnutí

Finanční krize, která propukla zhroutením hypotečního trhu ve Spojených státech a následně se jako tsunami toxických aktiv přehnal celým světem, srazila dominovými efektem většinu evropských ekonomik do kolen. Ekonomové se vášnivě přou, co ji způsobilo, jak se podobné situace v budoucnu vyvarovat, resp. jestli je lepší **flexibilnější anglosaský ekonomický model** anebo **sociálněji německo-francouzský**.

Odpověď není úplně jednoznačná; **otevřenější, liberálnější a přizpůsobivější hospodářská politika** umožňuje rychlejší růst, protože dává větší prostor k naplnění ekonomického potenciálu ve společnosti s kvalitním podnikatelským prostředím a infrastrukturou. Méně dynamický **kontinentální model** se na druhou stranu v období hospodářského útlumu může jevit jako správnější, ale to jen proto, že nepružně reagující trh práce do jisté míry tlumí výpadek poptávky a tudíž propady nejsou tak výrazné a skokové.

Vzhledem k výsledkům srovnávacích studií konkurenceschopnosti lze říci, že univerzálně nejlepší se zdá být **skandinávský model flexicurity**. Je nutné si ale uvědomit, že kombinaci flexibility a sociálního zabezpečení není možné dosáhnout v prostředí **konstantních rozpočtových schodků**, natož pokud k nim dochází v době silného ekonomického růstu.

Za dvacet let transformačního procesu nicméně urazila ČR velký kus cesty. Vstupem do OECD v roce 1995 se Česká republika symbolicky zařadila do skupiny nejvyspělejších ekonomik světa. Spolu s dalšími státy střední a východní Evropy se **ekonomicky integrovala v rámci vnitřního trhu EU**. Také díky přípravám na rozšíření byly provedeny některé zásadní reformy, které transformovaly nedemokraticky řízené

a centrálně plánované hospodářství ve standardní evropskou ekonomiku.

Ve světovém měřítku je česká konkurenceschopnost mezi lepším průměrem, tj. ČR se ve studiích, jejichž závěry tento materiál reflektuje, nachází celkově zpravidla okolo 30. místa. Zatímco v některých oblastech (např. ve **vědě a výzkumu, kvalitě vzdělání či zdravotnictví a schopnosti inovovat**) patříme mezi širší světovou špičku a stále se zlepšujeme, v ostatních neméně důležitých oblastech (např. **kvalita institucionálního prostředí a regulačního rámce, efektivita soudnictví a rozhodování ve státní správě, rozšířenost korupce, úvěrové efektivitě finančních trhů a tempo zvyšování státního dluhu**) se stále více propadáme mezi méně konkurenceschopné země světa.

Ze studií, které tento dokument shrnuje, lze také vyčíst, že **největší slabina dlouhodobě omezující výkonnost hospodářství ČR je nízká efektivita veřejné správy, která zásadně ovlivňuje další pilíře konkurenceschopnosti. Snižování administrativní zátěže podnikatelů nijak neřeší nízkou efektivitu fungování a nedostatečnou transparentnost rozhodování státní správy, která je podhoubím značně rozšířené korupce**. I přesto, že si samotné rozhodování našeho soudnictví uchovává respekt a nezávislost, vymahatelnost práva je nízká, neboť soudní řízení trvají nezdědka dlouhá léta.

Ekonomický potenciál ČR také doplácí na špatnou a neefektivní interakci mezi soukromou a veřejnou sférou. Příkladem může být to, že **ačkoliv patří ČR nejvyšší příčky v hodnocení kvality technického a přírodovědného vzdělávání, jejich propojení s aplikovaným výzkumem je nedostatečné a zájem studentů o příslušné obory je dlouhodobě nízký**. Podobně to platí pro infrastrukturu, i přes velkou hustotu

silniční a železniční sítě nemá ČR téměř žádné rychlostní komunikace. Navíc Česká republika stále není schopna stavět dálnice za ceny obvyklé v sousedním Německu a Rakousku.

Potřeba reformy systému vzdělávání by měla docílit lepšího propojení akademických výzkumných kapacit a soukromého kapitálu. Na nižších stupních studia by měl být podporován zejména rozvoj kompetencí s vazbou na praxi. Ve výsledku by se také zlepšila připravenost absolventů k uplatnění na pracovních trzích. **Vzdělání je ale také předpokladem pracovní mobility pro starší generaci, která bez celoživotního vzdělávání rychleji ztrácí kompetence.** Do budoucna bude přitom nezbytné udržet starší generace ekonomicky aktivní déle, než je dnes obvyklé.

Nepříznivý demografický vývoj v kombinaci s fiskální nerovnováhou bude ve střednědobém horizontu významně ovlivňovat naši schopnost dosahovat ekonomického růstu. Česká republika proto musí **provést nezbytné reformy systému sociální podpory** a odstranit zbytečné plýtvání, vyvolávající špatné návyky obyvatelstva. Během uplynulých let hospodářského růstu jsme bohužel nedokázali reformovat nákladný a rigidní penzijní systém. O to hůř se budou reformy ve výdajové oblasti realizovat v období významných rozpočtových schodků, které mohou komplikovat naše výhledové členství v eurozóně vyžadující větší fiskální disciplínu.

Přestože již proběhla úplná privatizace bankovního sektoru, nedošlo k zesílení konkurenčního prostředí. Bankovní instituce a ani kapitálové trhy tak nejsou schopny pokrýt úvěrové a investiční potřeby ekonomiky.

Atraktivita našeho investičního prostředí není rovněž dlouhodobě garantována. **Nepovede-li se nám udržet si pozici konkurenceschopné ekonomiky, hrozí ČR po ukončení dočasných daňových zvýhodnění a jiných pobídek riziko odlivu přímých zahraničních investic do zahraničí.**

Na naše energeticky náročné hospodářství bude mít negativní vliv i **případný skokový růst cen komodit a energií**, který by částečně mohla vyvažovat politika zaměřená na zvyšování energetické efektivity a posílení soběstačnosti přes diverzifikaci energetických zdrojů.

Bez koordinovaného postupu je krajně obtížné dosáhnout ve zmíněných oblastech výraznějších pozitivních změn. Tento dokument pojmenovává slabiny české konkurenceschopnosti, ale zároveň identifikuje **příležitosti, které by mohly přispět k budoucímu zlepšování ekonomické pozice ČR v mezinárodní soutěži.** Pokud chceme v evropském společenství patřit mezi ty nejlépejší, mezi ty, kteří se nejlépe dokázali vyrovnat s otevřením vnitřního trhu EU a odstraněním vnějších obchodních bariér, musíme tyto výzvy přijmout.

SWOT ANALÝZA

1. Instituce	5. Odborná kvalifikace	9. Inovace
2. Infrastruktura	6. Efektivita trhu práce	10. Podnikatelské prostředí
3. Makroekonomická stabilita	7. Efektivita finančních trhů	11. Investiční prostředí
4. Zdraví	8. Technologické prostředí	

POSITIVNÍ

NEGATIVNÍ

VNITŘNÍ PŮVOD

1. Bezpečnost a celková stabilita institucí
Nezávislost soudů
Trend snižování administrativní zátěže
2. Geografická poloha s výborným přístupem na nejvýznamnější trhy
Hustota dopravních sítí
3. Stabilní bankovní sektor
Stabilní cenová hladina
Nezávislost a kredibilita centrální banky
Vysoká odolnost proti „importu“ inflace
4. Kvalita zdravotní péče
5. Vysoký podíl středoškolské vzdělanosti
Kvalita vzdělání v přírodních vědách
6. Relativně dobrá kvalita regulace v oblasti zaměstnávání
Flexibilita mzdové politiky
7. Přehledná finanční politika
9. Kvalita výzkumných institucí a dostupnost vědců a inženýrů
Inovační kapacita
11. Relativně vysoký kreditní rating
Schopnost přilákat zahraniční investice

SILNÉ STRÁNKY

1. Vysoká korupce a zneužívání veřejných fondů
Nízká transparentnost rozhodování státní správy
Nízká vynutitelnost zodpovědnosti veřejné moci
Délka soudních řízení a vymahatelnost práva
2. Nedostatečná diverzifikace energetických zdrojů
Nedostatečné přeshraniční propojení přenosových soustav
Nízký podíl a kvalita rychlostních dopravních sítí
Slabá dostupnost vysokorychlostního internetu
3. Nízká efektivita hospodaření státní správy
Vysoká závislost na exportu
4. Nízký věk dobrovolného odchodu do důchodu
Nízká ekonomická efektivita zdravotnictví
5. Nedostatečná podpora aplikovaného výzkumu
Nízký podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva
Nízká čtenářská gramotnost (kreativní práce s textem, analýza a řešení problémů)
6. Nedostatečná podpora pracovního trhu v souvislosti s dalším vzděláváním
Nezapojování starších generací do vzdělávání
Nízká mobilita pracovní síly
7. Nízká úvěrová efektivita bankovního sektoru
Neochota bank poskytovat investiční kapitál
Nedostatečně tržní prostředí v bankovním sektoru
8. Neschopnost zavádět nové technologie bez zahraničního kapitálu
Nízká podpora ICT ve veřejném sektoru, nevýrazné online služby veřejného sektoru
10. Procedurální náročnost podnikání
Nedostatečná diverzifikace průmyslových odvětví

SLABÉ STRÁNKY

VNĚJŠÍ PŘESAŘ

1. Realizace projektu eGovernment
Elektronizace veřejných zakázek
3. Očekávaný vstup do eurozóny (přijetí eura)
5. Zvýšení kapacity a kvality vysokých škol (zavedením školného)
Pozitivní trend ve struktuře vzdělanosti (nárůst vysokoškolsky vzdělaných lidí) s potenciálem v oblasti technického vzdělávání
Předpoklad růstu vzdělanostní mobility
6. Zvyšování motivace starší generace k setrvání na pracovním trhu
8. Přímé zahraniční investice do ICT sektoru a transfer technologií
9. Další zjednodušování a vyšší provázanost administrativních povinností podnikatelů
11. Integrace kapitálových trhů ve střední Evropě
Revize uplatňování investičních pobídek

PŘÍLEŽITOSTI

3. Nevyrovnaný státní rozpočet a vysoké tempo státního zadlužování
Tempo zadlužování domácností
Neschopnost splnit maastrichtská kritéria a oddálení vstupu do eurozóny
Nákladný a neefektivní penzijní systém, v souvislosti s možnými fiskálními dopady očekávaného demografického vývoje
4. Nízká efektivita zdravotnického systému bude zatěžovat veřejné výdaje
5. Nízký zájem o technické a přírodovědní obory, který neuspokojí potřeby perspektivních odvětví
7. Vysoký podíl zahraničního vlastnictví bankovních institucí
10. Vysoká energetická intenzita výroby
Riziko přesunu investičních projektů do zahraničí po ukončení daňového zvýhodnění a ostatních investičních pobídek

HROZBY

LITERATURA A ZDROJE:

Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009.

CzechTrade. *Zahraniční obchod ČR v roce 2008*. Praha. 2009.

EUROSTAT: Special Eurobarometer 272e, 283 Health and long-term care
Special Eurobarometer 246, Health and Food
Flash Eurobarometer 253.

KUBIŠTA, V. a kol. *Mezinárodní ekonomické vztahy*. Praha: HZ Editio. 1999.

OECD. *Technology and the economy: The key relationships*. Paris: OECD. 1992.

SLANÝ, A.. a kol. *Faktory konkurenceschopnosti: komparace zemí V4*. Brno: Masarykova univerzita. 2007.

SLANÝ, A.. a kol. *Konkurenceschopnost ekonomiky*. Brno: Masarykova univerzita. 2008.

SLANÝ, A.. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky : Vývojové trendy*. Brno: Masarykova univerzita. 2006.

Střední podnikatelský stav. *Informační portál: Máme v ČR kvalitní podnikatelské prostředí*, Praha: SPS 2008.

Ústav pro informace ve vzdělávání. *Databáze pro Statistickou ročenku školství 2009*.

World Bank. *Doing Business 2009. Washington DC : IBRD/WB. 2008*.

World Bank: *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2007, WB Policy Research Working Paper No. 4654, 2008*.

World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2007-2008*. Geneva: WEF. 2007.

World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: WEF. 2008.

World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009.

Zdravotnická ročenka ČR 2008, Ústav zdravotnických informací a statistiky.

Zprávy o stavu životního prostředí OECD 2005.

Zdroje online:

CEPII-CIREM. *Evolution of EU and its Member States' Competitiveness in International Trade*. 2009.
Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/march/tradoc_142475.pdf

Economist Intelligence Unit: *Global Innovation Index 2009*.
Dostupné na: http://graphics.eiu.com/PDF/Cisco_Innovation_Complete.pdf

European Innovation Scoreboard 2008.
Dostupné na: http://www.proinno-europe.eu/EIS2008/website/docs/EIS_2008_Final_report.pdf

OECD Health Data 2009: How Does the Czech Republic Compare, 2009
Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/42/43/40904906.pdf>

PISA. *Science Competencies for Tomorrow's World. 2006.* OECD Programme for International Student Assessment.
Dostupné na: <http://www.oei.es/evaluacioneducativa/InformePISA2006-FINALingles.pdf>

OECD Economics Department Working Paper No. 695, *Ten years of product market reform in OECD countries – insights from a revised PMR indicator.* Dostupné na: <http://www.oecd.org/eco/pmr>

Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008.* Úřad vlády ČR: 2008. Dostupné na: <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=513444>

Transparency International, *Corruption Perception Index 2008.*
Dostupné na: http://www.transparency.cz/doc/cpi2008_tabulka.xls

Výzkum a vývoj v České republice.
Dostupné na: <http://www.vyzkum.cz>

Czech Republic: Transport System Infrastructure.
Dostupné na: <http://www.czech.cz>.

OECD Broadband Portal,
Dostupné na: <http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>